

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาเรื่องแนวทางการป้องกันตนเองของประชาชนในการลดสถานะเสี่ยงจากปัญหาความขัดแย้ง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้รวบรวมความรู้ แนวคิด ทฤษฎี ใน 6 ประเด็น มานำเสนอดังต่อไปนี้

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันตนเองของประชาชนในการลดสถานะเสี่ยง
 - 1.1. ทฤษฎีป้องกัน
 - 1.2. ทฤษฎีการควบคุมทางสังคม
 - 1.3. ทฤษฎีลัทธิประโยชน์นิยม
 - 1.4. ทฤษฎีปกตินิสัย
 - 1.5. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม
 - 1.6. ทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม
 - 1.7. ทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์
2. รูปแบบการป้องกันภัย
 - 2.1. รูปแบบการป้องกันตนเอง
 - 2.2. รูปแบบการป้องกันการก่อวินาศกรรม
3. ปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 3.1. ประวัติความเป็นมาของปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 3.2. สาเหตุการเกิดปัญหาความขัดแย้งและสาเหตุการก่อตัวของสถานการณ์การก่อเหตุร้ายใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 3.3. สภาพปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 3.3.1. ปัญหาทางสังคมจิตวิทยา
 - 3.3.2. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ
 - 3.3.3. ปัญหาการขาดเอกภาพในการดำเนินงาน
 - 3.3.4. ปัญหาความไม่สงบ

4. สภาวะเสี่ยงจากปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
5. สถานการณ์การเกิดเหตุการณ์ระเบิดใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และผลกระทบอันเนื่องมาจากปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในจังหวัดสงขลา
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันตนเองของประชาชนในการลดสถานะเสี่ยง

ก่อนที่จะกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันตนเองของประชาชนในการลดสถานะเสี่ยง ใคร่ขอให้นิยามคำว่า “สถานะเสี่ยง” (risk) ไว้ในที่นี้ เพราะแม้เป็นคำที่มีความหมายตรงตัวซึ่งเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปก็ตาม แต่บางครั้งในทางกฎหมาย อาจพบนิยามว่าหมายถึงโอกาสที่จะทำให้เกิดความสูญเสียในอนาคต โดยเหตุการณ์ ที่จะเกิดขึ้นนั้นเป็นเหตุการณ์ที่มีความไม่แน่นอน ซึ่งภัยที่เกิดขึ้นอาจเป็นไปได้ทั้งภัยธรรมชาติ ภัยที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือภัยเศรษฐกิจเช่น การเกิดภาวะเงินฝืดเป็นต้น (ส. เสถบุตร, 2552) แต่สำหรับในนิยามงานวิจัยนี้จะเลือกจำเพาะเอาเฉพาะภัยที่มนุษย์สร้างขึ้นอันเนื่องมาจากสถานการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันได้แก่ การลอบวางเพลิง การฆาตกรรม การจลาจล เป็นต้น และขอกำหนดนิยามการลดสถานะเสี่ยงให้หมายความถึง การลดสถานะที่เป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินอันเกิดจากสถานการณ์ความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

สำหรับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันตนเองของประชาชนในการลดสถานะเสี่ยงที่สืบค้นมาได้ทั้งหมดมี 7 แนวคิดหลักใน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรกเป็นแนวคิดการป้องกันตนเองโดยอาศัยพึ่งพาปัจจัยภายนอกได้แก่ ทฤษฎีป้องกัน ทฤษฎีการควบคุมทางสังคม ทฤษฎีลัทธิประโยชน์นิยม กลุ่มที่สองเป็นแนวคิดการป้องกันตนเองโดยอาศัยพึ่งพาปัจจัยภายในจากตนเองและบุคคลในชุมชน ได้แก่ ทฤษฎีปกตินิสัย ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม และทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์ รายละเอียดมีดังนี้

ทฤษฎีป้องกัน

ทฤษฎีนี้เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐจะกระทำการใด ๆ ต้องมีการคำนึงถึงผลลัพธ์ของการกระทำก่อนที่จะมีพฤติกรรมอันนั้น ดังนั้น หากเราต้องการป้องกันตนเองในการลดสถานะความเสี่ยงเพื่อให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เราจึงต้องป้องกันบุคคลอื่นไม่ให้กระทำความผิดโดยอาศัยกฎหมายที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสม ซึ่งหมายรวมถึงมีอัตราโทษรุนแรง การลงโทษที่รวดเร็ว และหากมีผู้กระทำความผิดกฎหมายย่อมมีโอกาสถูกจับสูง ซึ่งจะเห็นได้ว่าทฤษฎีนี้

เป็นรากฐานในการบัญญัติกฎหมายและเป็นหลักปรัชญาในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาของหลายประเทศ โดยในเนื้อหาของสาระของทฤษฎีนี้จะเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจของบุคคลว่าจะประกอบอาชญากรรมหรือไม่ หากคิดว่าโทษที่จะได้รับเมื่อจับกุมมากกว่าความสุขที่จะได้จากการกระทำผิด บุคคลนั้นก็จะไม่เลือกที่จะประกอบอาชญากรรมนั้น (พรชัย ชันดี และคณะ, 2549: 22) ซึ่งแนวคิดนี้เป็นการป้องกันความปลอดภัยที่ประชาชนต้องคอยอาศัยพึ่งพาปัจจัยภายนอกคือรัฐต้องจัดกำลังตำรวจหรือทหารในการป้องกัน ดูแลรักษาความปลอดภัย คอยช่วยเหลือ ประชาชนจึงจะรู้สึกอุ่นใจและเห็นว่ามันคือวิถีทางในการป้องกันและช่วยลดสถานะเสี่ยงภัยต่างๆ ในสังคม จากปัญหาอาชญากรรม ความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ การก่อการร้ายหรือภัยพิบัติอื่นใด อันอาจจะเกิดขึ้นได้

ทฤษฎีการควบคุมทางสังคม

การควบคุมทางสังคมเป็นความต้องการของสังคมที่อยากให้สมาชิกยอมรับและปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่สังคมกำหนดไว้ การนำแนวคิดการควบคุมทางสังคมร่วมในการศึกษาโครงสร้างทางสังคม ก็เพื่อทำความเข้าใจต่อกลไกการควบคุมสมาชิกให้ปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคมได้ (โชติ ชิดไชย, 2547) ซึ่งแนวคิดนี้ยังคงเป็นอีกแนวคิดในการป้องกันความปลอดภัยที่ประชาชนต้องคอยอาศัยพึ่งพาปัจจัยภายนอกคือ อาศัยกระบวนการทางสังคมช่วยควบคุม

จอร์จ ไรท์ (2542: 27-29) กล่าวว่า การควบคุมทางสังคมเป็นวิธีการทางสังคมที่ทำให้บุคคลต้องประพฤติตามกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานของสังคม เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม โดยวิธีการหรือกรรมวิธีการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม ให้เป็นไปในทิศทางที่สังคมพึงประสงค์ การตรวจสอบหาสาเหตุ การป้องกันและการแก้ไขพฤติกรรม การเบี่ยงเบนที่เกิดขึ้น

แนวคิดการควบคุมทางสังคมมีอยู่หลายประการ ประการแรก เป็นกรรมวิธีที่ใช้ในการป้องกันพฤติกรรมที่จะนำไปสู่การเบี่ยงเบน ประการที่สอง เป็นการจัดการกับความตึงเครียดหลังจากเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน และประการที่สาม เป็นการตรวจสอบและเปลี่ยนแปลงสาเหตุของพฤติกรรม และประการที่สี่ เป็นการควบคุมพฤติกรรมกลุ่มให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ของกลุ่ม อย่างไรก็ตามการควบคุมทางสังคมสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ คือ

1. การควบคุมทางสังคมภายใน เป็นการควบคุมให้บุคคลปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคมด้วยตนเองเกี่ยวกับมาตรฐานของสังคม เรียนรู้จากวัฒนธรรมในองค์กร จะเห็นได้ว่าการควบคุมทางสังคมไม่สามารถแยกออกจากการขัดเกลาทางสังคมได้อย่างเด็ดขาด

2. การควบคุมทางสังคมจากภายนอก มีทั้งการควบคุมอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งเริ่มตั้งแต่การอบรมเลี้ยงดูสมาชิกใหม่ให้รับเอาบรรทัดฐาน กฎเกณฑ์ ค่านิยม และ

ความเชื่อต่าง ๆ หรือการยกย่อง ชูชบนิพนิตา การห้ามปราม ดักเตือนจากเพื่อนบ้าน สิ่งเหล่านี้เป็นการควบคุมอย่างไม่เป็นทางการ ส่วนการควบคุมอย่างเป็นทางการ ได้แก่ การกำหนดโดยตัวบทกฎหมาย ซึ่งเป็นการควบคุมที่มีบุคคล สถาบันหรือหน่วยงานทำหน้าที่ในการควบคุมดูแล ให้ประพฤติปฏิบัติตามไปในทางที่กฎหมายกำหนด

ซึ่งแนวคิดนี้เป็นการป้องกันความปลอดภัยที่ประชาชนยังคงอาศัยบรรทัดฐานของสังคม วัฒนธรรมองค์กร บรรทัดฐาน กฎเกณฑ์ ค่านิยม และความเชื่อต่าง ๆ หรือการยกย่อง ชูชบนิพนิตา การห้ามปราม การดักเตือนจากเพื่อนบ้าน หรือกฎหมายนั้น ในงานวิจัยนี้ถือว่าการป้องกันความปลอดภัยให้กับตนเองของประชาชน โดยอาศัยพึ่งพาปัจจัยภายนอก

ทฤษฎีลัทธิประโยชน์นิยม

เจอร์ามี เบ็นธัม (อ้างถึงใน พรชัย ชันติ และคณะ, 2549: 47) เชื่อว่า พฤติกรรมมนุษย์ถูกควบคุมโดยหลักธรรมชาติ 2 ประการ คือ ความพอใจ (pleasure) และความทุกข์ทรมาน (pain) โดยเชื่อว่าก่อนที่บุคคลจะมีพฤติกรรมใดบุคคลนั้นจะคิดคำนวณเปรียบเทียบระหว่างความพอใจที่จะได้รับกับความทุกข์ทรมานอันเป็นผลมาจากการกระทำนั้น การเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบก็เช่นเดียวกันมันเกิดขึ้นจากการมีแรงจูงใจในเรื่องความเชื่อและศรัทธาในพระเจ้า ความมั่นใจในเครื่องรางของขลังหรือเงินค่าจ้าง เป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ผู้ก่อความไม่สงบเกิดความพอใจอย่างมาก และกล้าพอที่จะเข้าต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาลหรือทำร้ายประชาชนผู้บริสุทธิ์ได้ ซึ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพอใจมีดังต่อไปนี้ คือ ความร่ำรวย ความชำนาญ ความเมตตากรุณา ความเคร่งครัดต่อ ศาสนา ส่วนปัจจัยที่ก่อให้เกิดความทุกข์ ได้แก่ ความต้องการ ความผิดหวัง และความรู้สึกหรือหิวกระหาย เป็นต้น ซึ่งประชาชนที่ปฏิบัติตามแนวคิดทฤษฎีนี้มักจะป้องกันตนเองและลดสภาวะเสี่ยงจากภัยอันตรายโดยการปลูกฝังและสร้างค่านิยมให้กับคนในสังคมโดยอาศัยความเชื่อในศาสนา เช่น ปลูกฝังบรรณาคำให้คนทำความดีละความชั่ว เช่น อ่างเอานรก สวรรค์ หรือการได้เข้าไปอยู่ในดินแดนองค์อัลเลาะห์

ทฤษฎีปกตินิสัย

เป็นทฤษฎีที่อยู่ในกลุ่มของทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ โดยทฤษฎีนี้มีหลักการสำคัญคือ อาชญากรรมเกิดจากองค์ประกอบ 3 ประการคือ อาชญากรรมที่จะกระทำผิด เหตุที่เหมาะสม และการขาดความสามารถในการปกป้องทรัพย์สินหรือร่างกาย นักวิชาการที่ถือว่าเป็นผู้พัฒนาทฤษฎีนี้คือ ลอร์เรน โทเฮน และมาร์คัส เฟลสัน ซึ่งนักวิชาการ 2 ท่านนี้ได้ให้ ความหมายของปกตินิสัยว่า คือกิจวัตรหรือการกระทำใดของบุคคลที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งเป็นประจำ เช่น การออกไปทำงานปล่อยให้บ้านเรือนไม่มีคนเฝ้า การสวมใส่เครื่องประดับที่มีราคาแพงหรือการออกไปนอกบ้านในเวลากลางคืนและหมายความรวมถึงลักษณะของบุคคลที่อาจตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม

ได้ง่ายด้วย เช่น เพศหญิง อายุน้อย อายุมาก เป็นต้น (พรชัย ชันติ และคณะ, 2543: 26) ซึ่งทฤษฎีนี้สามารถนำมาประยุกต์เป็นแนวคิดในการป้องกันตนเองของประชาชนในการลดสถานะเสี่ยง โดยอาศัยพึงพาปัจจัยภายในจากตนเอง คือการพยายามป้องกันตนเองด้วยการระมัดระวังแบบเป็นปกตินิสัย เช่น การไม่เที่ยวกลางคืน ไม่ปล่อยให้บ้านเรือนไม่มีคนเฝ้า หรือไม่เข้าไปอยู่ในชุมชนแออัดพลุกพล่านที่เสี่ยงภัย หรือการกระทำอื่นใดที่ซึ่งอาจนำไปสู่สถานะเสี่ยงภัยหรือเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

เอ็ดวิน ซัทเธอร์แลนด์ (E, H, Sutherland 1974 อ้างถึงใน พรชัย ชันติ และคณะ, 2549: 109-111) นักอาชญาวิทยาที่มีชื่อเสียงมากที่สุดท่านหนึ่ง ได้ประยุกต์ทฤษฎีการเรียนรู้ไปใช้อธิบายพฤติกรรมอาชญากรรมจากนักอาชญาวิทยา ในปี ค, ศ, 1947 โดยมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับกระบวนการระหว่างบุคคลซึ่งทำให้บุคคลได้เรียนรู้ในการเข้าร่วมพฤติกรรมอาชญากรรม ซึ่งประกอบด้วยหลักการสำคัญ โดยสรุปได้ดังนี้

1. พฤติกรรมอาชญากรรมเกิดจากการเรียนรู้
2. พฤติกรรมอาชญากรรมเกิดจากการเรียนรู้ในการคบหาสมาคมกับบุคคลอื่นตามกระบวนการติดต่อสื่อสาร
3. หลักการสำคัญในส่วนของ การเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรมนั้นเกิดขึ้นในกลุ่มบุคคลที่สนิทสนมใกล้ชิดกัน
4. เมื่อพฤติกรรมอาชญากรรมได้รับการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ตามหลักวิชา จะรวมถึง (1) เทคนิคในการกระทำความคิด (2) ทิศทางเฉพาะของแรงจูงใจ ตลอดจนทัศนคติเกี่ยวกับการกระทำความคิด
5. ทิศทางของแรงจูงใจนั้นจะถูกเรียนรู้จากการทำให้เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับกฎหมายกล่าวคือ ในบางสังคมอยู่ในกลุ่มบุคคลที่เห็นด้วยกับการปฏิบัติตามกฎหมายในขณะที่บุคคลอื่นอยู่ในกลุ่มบุคคลที่เห็นด้วยกับการละเมิดกฎหมาย
6. หลักการสัมพันธ์ของการคบหาสมาคมกับบุคคลที่แตกต่างกัน ก็คือ บุคคลจะกลายเป็นผู้กระทำผิดได้ก็เพราะว่า ความเห็นด้วยกับการละเมิดกฎหมายมีมากกว่าความเห็นด้วยการไม่ละเมิดกฎหมาย

ซึ่งทฤษฎีนี้สามารถนำมาประยุกต์เป็นแนวคิดในการป้องกันตนเองของประชาชนในการลดสถานะเสี่ยง โดยอาศัยพึ่งพาปัจจัยภายในจากตนเองโดยการป้องกันตนเองและคนในชุมชนด้วยการเลือกคบเพื่อน การห่างไกลจากยาเสพติด หลีกเลี้ยงคบหาบุคคลที่เป็นแนวร่วม การสร้าง

ทัศนคติที่ดีต่อกฎหมายบ้านเมือง การทำความเข้าใจกับเพื่อนบ้านในวัฒนธรรมของแต่ละศาสนาที่แตกต่างกัน การดูแลตรวจตราคนแปลกหน้าที่เข้ามาในชุมชน เป็นต้น

ทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม

จอร์จ พอร์เตอร์ (1935: 41-45) ได้กล่าวว่า เครือข่ายทางสังคมนั้น หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างกันในด้าน เศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านอื่นๆ ของกลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายภายใต้แบบแผนของความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น สมาชิกในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ต่อกันเป็นเครือข่ายภายใต้โครงสร้างทางสังคมของโรงเรียน ซึ่งในการกระทำระหว่างทางสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สังคมเกิดการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลง การกระทำระหว่างทางสังคมมีทั้งด้านบวกและด้านลบ หากการกระทำระหว่างทางสังคมทำให้เกิดผลเสียต่อสังคม องค์ประกอบของสังคมส่วนอื่นๆ ก็จะต้องได้รับผลกระทบอย่างเป็นลูกโซ่ และหากการกระทำระหว่างทางสังคมดังกล่าวทำให้เกิดผลกระทบในระดับรุนแรง ความไม่มั่นคงและความไม่มีเสถียรภาพของสังคมก็เกิดขึ้นตามมา ซึ่งผู้วิจัยขอสรุปว่าความเป็นเครือข่ายทางสังคมมีผลต่อแนวทางการป้องกันตนเองและการรักษาความปลอดภัยเพื่อลดสถานะเสี่ยงเช่นกัน เนื่องจากความผูกพันของคนในสังคมไม่ว่าจะเป็นเครือญาติหรือแบบใดๆ ก็ดี ถ้าความผูกพันนั้นสามารถผูกโยงจิตใจคนในสังคมให้เกิดความรักและปรารถนาดีต่อกันได้ ปัญหาใดๆ ในสังคมก็จะไม่เกิดขึ้นหรือถ้าเกิดก็จะไม่รุนแรงสามารถแก้ไขได้

ทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์

ตามแนวทฤษฎีนี้เชื่อว่าอาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์ถาวรตามลักษณะพื้นฐานที่บริเวณใดที่เกิดอาชญากรรมขึ้นบ่อยครั้งก็จะเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีก เพราะพื้นที่ที่มีสถิติอาชญากรรมสูงนั้นมีความแตกต่างไปจากพื้นที่ที่มีอาชญากรรมต่ำๆ ทั้งในภาวะทางกายภาพ ทางเศรษฐกิจและทางสังคม กล่าวคือ การขาดระเบียบของสังคม อันสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในยุคก่อนความเจริญทางอุตสาหกรรมเข้าสู่ชุมชนในยุคอุตสาหกรรมนำมาซึ่งปัญหาอาชญากรรมและปัญหาสังคมอื่นๆ การจัดสภาพทั่วไปไม่ว่าในระดับเมืองชุมชนหรือละแวกบ้านในลักษณะเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้ช่วยต่อการควบคุม สังเกตตรวจตราโดยไม่ล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพ ส่วนบุคคล รวมทั้งมุ่งสนับสนุนส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันตนเอง ป้องกันชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน ทั้งของตนและของบุคคลอื่นให้ปลอดภัยจากสถานะเสี่ยงจากปัญหาความขัดแย้ง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2526: 18-20) อาจกล่าวอย่างสั้นๆ ว่า “เป็นวิธีการที่ใช้ประชาชนเป็นแกนนำ” โดยตามแนวทฤษฎีนี้ต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ การจัดการสภาพแวดล้อมรูปธรรมและการจัดการสภาพแวดล้อมนามธรรม สำหรับการจัดการสภาพแวดล้อมรูปธรรม ได้แก่ การวางผังเมืองและ

ชุมชน เช่น การติดตั้งแสงไฟฟ้าส่องสว่างในจุดที่เปลี่ยว การติดตั้งกล้องวงจรปิด การจัดเวรยามในการรักษาความปลอดภัย ส่วนการจัดการสภาพแวดล้อมนามธรรม ได้แก่ มาตรการเพื่อนบ้าน เตือนภัย มาตรการสายตรวจประชาชน มาตรการตำรวจชุมชนสัมพันธ์ และมาตรการตรวจตราบ้านเรือน โดยแนวทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญในเรื่องความรับผิดชอบร่วมกันของประชาชนและเจ้าหน้าที่ตำรวจในการป้องกันอาชญากรรมต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งแนวคิดทฤษฎีนี้ผู้วิจัยสามารถนำมาปรับใช้เป็นแนวทางในการป้องกันตนเองของประชาชนในการลดสถานะเสี่ยงจากปัญหาความขัดแย้ง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้เช่นกัน โดยการช่วยกันเป็นหูเป็นตา ช่วยกันดูแลปกป้องตนเอง ครอบครัวและชุมชนให้มีความปลอดภัยจากสถานการณ์ความขัดแย้งหรือปัญหาอื่นใด

สรุปได้ว่า แนวคิดทั้ง 7 ทฤษฎี ใน 2 กลุ่มหลักสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการป้องกันตนเองของประชาชนเพื่อลดสถานะเสี่ยงจากสถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในงานวิจัยชั้นนี้ได้เป็นอย่างดี

2. รูปแบบการป้องกันภัย

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าภัยที่เกิดขึ้นกับมนุษย์อาจมีได้หลายรูปแบบทั้งภัยธรรมชาติ ภัยที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือภัยเศรษฐกิจ แต่ในที่นี้จะขอกกล่าวถึงเฉพาะภัยที่มนุษย์สร้างขึ้น อันเนื่องมาจากปัญหาความขัดแย้งจากสถานการณ์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งรูปแบบการป้องกันภัยที่ศึกษาและเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ สรุปเป็น 2 กลุ่มหลักคือ รูปแบบการป้องกันตนเองกับรูปแบบการป้องกันการก่อวินาศกรรม รายละเอียดมีดังนี้

2.1 รูปแบบการป้องกันตนเอง

สุดสงวน สุธีสร (2551: 11-19) ได้เสนอรูปแบบในการป้องกันตนเองไว้ 7 รูปแบบ ดังนี้

2.1 รูปแบบการป้องกันตนเองโดยการควบคุมสังคมที่ไร้ระเบียบ (social disorganization model) เพราะความไร้ระเบียบอันเนื่องมาจากสถานะความแตกแยกในสังคม ไม่ว่าจะตัวสังคม ชุมชน ความเชื่อ หรือวัฒนธรรมล้วนแล้วแต่เป็นสาเหตุที่ทำให้สถาบันครอบครัวหรือคนในชุมชนขาดความผูกพันกัน ผู้คนจะไม่ใส่ใจซึ่งกันและกัน เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัว ปัญหาต่างๆ จึงเกิดขึ้นได้ ดังนั้น การป้องกันตนเองจะทำได้ต่อเมื่อมีการจัดระเบียบของตัวเอง โดยนำกฎระเบียบเข้ามาบังคับใช้กับพฤติกรรมของคนในสังคม ซึ่งเมื่อใดที่ทุกคนมีระเบียบวินัยแล้ว

การป้องกันตนเองก็จะเกิดตามไปด้วย ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการป้องกันที่กล่าวมาข้างต้น

2.2 รูปแบบการป้องกันตนเองโดยการควบคุมทางสังคม (social control model) สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ การควบคุมทางสังคมแบบเป็นทางการ (formal social control) และการควบคุมทางสังคมแบบไม่เป็นทางการ (informal social control) การควบคุมทางสังคมนี้มุ่งให้คนในสังคมมีพฤติกรรมไปในทิศทางของบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งหมายถึงจารีตประเพณี ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ค่านิยม กฎหมาย และกฎระเบียบต่างๆ ของสังคม ซึ่งการควบคุมอย่างเป็นทางการ ถ้าไม่ปฏิบัติตามจะไม่เป็นผลดีกับตนเอง ในขณะที่การควบคุมอย่างไม่เป็นทางการจะถูกดำเนิน ดังนั้น รูปแบบนี้เน้นให้มีความผูกพันทางสังคมและให้สมาชิกในสังคมได้เรียนรู้บรรทัดฐานของสังคมเมื่อรู้ก็จะสามารถปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้องและปลอดภัย รู้ว่าพฤติกรรมใดดี พฤติกรรมใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ถ้าคนในสังคมปฏิบัติตัวตามบรรทัดฐานที่ได้รับการขัดเกลาทางสังคมแล้ว สถานะเสี่ยงจะไม่เกิดขึ้นเท่ากับว่าเป็นการป้องกันตนเองไปในตัว ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการควบคุมทางสังคมและแนวคิดทฤษฎีลัทธิประโยชน์นิยมดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

2.3 รูปแบบการป้องกันตนเองโดยอาศัยการสนับสนุนทางสังคม (social support model) หมายความว่า การมีเพื่อนบ้านที่สามัคคีกัน เอื้ออาทรต่อกัน จะมีระบบการสนับสนุนหรือการเกื้อหนุนต่อกัน เพราะการสนับสนุนทางสังคมจะทำให้คนเรามีกำลังใจจะรู้สึกรักและห่วงใยเรา ทำให้เราไม่อยากจะยุ่งเกี่ยวกับคนไม่ดี ไม่อยากทำตัวไม่ดี เพราะจะทำให้คนที่เรารักต้องผิดหวัง ซึ่งทำให้เกิดเป็นแนวทางในการป้องกันตนเองในการลดสถานะเสี่ยงได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีเครือข่ายทางสังคมและชุมชนสัมพันธ์ที่กล่าวแล้วข้างต้น

2.4 รูปแบบการป้องกันตนเองโดยพยายามลดช่องโอกาสหรือการตัดโอกาสของการประกอบอาชญากรรมหรือการก่อการร้าย (opportunity reduction model) การลดช่องโอกาสของอาชญากรรมเป็นรูปแบบในการป้องกันอาชญากรรมที่นิยมใช้มากที่สุด เพราะง่ายต่อการปฏิบัติ โดยในรูปแบบนี้ให้ความสำคัญในเรื่องการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหรือกิจวัตรประจำวันของมนุษย์ เนื่องจากกิจวัตรประจำวันเป็นภารกิจที่บุคคลแต่ละบุคคลจะปฏิบัติในเวลาเดิม ลักษณะเดิมทุกวันทำให้ผู้กระทำผิดสามารถหาเงื่อนงำ (clue) หรือวางแผนในการกระทำผิดได้ เช่น วันเสาร์-อาทิตย์ นายไข่จะไม่เคยอยู่บ้านเลย จะกลับบ้านเข้าวันจันทร์ทุกครั้ง ดังนั้น เมื่อคนร้ายรู้ดังนั้น เป้าหมายที่เหมาะสมที่สุดคือ บ้านไม่มีคนดูแล ไม่มีคนอยู่บ้าน ไม่มียาม ไม่มีสายตรวจ บ้านจะเป็นเป้าหมายที่ดีมาก เพราะปราศจากอุปสรรคในการก่อเหตุทั้งปวง และโอกาสที่ดีที่สุดคือ วันเสาร์-อาทิตย์ ซึ่งไม่มีผู้ใดอยู่ที่บ้าน ทำให้คนร้ายมีโอกาสที่จะเข้าไปในบ้านเพื่อขโมยทรัพย์ได้

อย่างสบายใจ ดังนั้น ต้องไม่ทำอะไรที่เป็นกิจวัตรประจำวัน ควรเปลี่ยนรูปแบบของวิถีชีวิตบ้าง เพื่อคนร้ายจะไม่สามารถคาดเดากิจวัตรประจำวันของเราได้ว่า เราจะทำอะไร เมื่อไร เวลาใด อย่างไร ที่ไหน เป็นต้น ซึ่งในการนำเอารูปแบบการป้องกันตนเองตามแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้เพื่อใช้เป็นรูปแบบในการรักษาความปลอดภัยให้กับตนเองและชุมชน ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการลดช่องโอกาสในการเกิดสภาวะเสี่ยงจาก 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากหลายครั้งที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบนั้นมักเกิดขึ้นกับประชาชนที่มีรูปแบบการดำเนินชีวิตเป็นกิจวัตรประจำวัน ซึ่งเป็นการประยุกต์ทฤษฎีปกตินิสัยและทฤษฎีการเรียนรู้มาใช้

2.5 การป้องกัน โดยการออกแบบสภาพแวดล้อม (crime prevention through environmental design model) เป็นรูปแบบในการป้องกันตนเองที่มุ่งเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพ กล่าวคือ เป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสถานที่เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและปลอดภัยเกี่ยวกับอาคารสถานที่หรือสำนักงานต่างๆ เช่น การเพิ่มแสงไฟฟ้า การสร้างรั้วให้กับชุมชนหรือหมู่บ้าน

2.6 รูปแบบการป้องกันตนเองในการจู่โจมอาชญากรรมด้วยการปฏิบัติการเชิงรุก (crime attack model) โดยจัดให้มีรถยนต์สายตรวจของเจ้าหน้าที่ตำรวจออกลาดตระเวนหรือเฝ้าระวังถนน ด้วยการตั้งจุดตรวจจุดสกัดในบริเวณสถานที่ที่อยู่ในสภาวะเสี่ยงหรือมีสถิติการเกิดอาชญากรรมบ่อยๆ นอกจากนี้การสืบสวนและการจับกุมผู้กระทำผิดมาลงโทษให้ได้เร็วที่สุด เป็นการป้องกันมิให้เกิดการกระทำผิดได้อีก ซึ่งโดยทั่วไปแล้วรูปแบบการป้องกันตนเองในรูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่เจ้าหน้าที่ตำรวจมักใช้กันอย่างกว้างขวาง ในชุมชนภาคใต้มีรูปแบบการป้องกันอาชญากรรมในลักษณะเช่นนี้โดยจะมีการรวมกลุ่มกันรับผิดชอบออกลาดตระเวน เพื่อดูแลป้องกันชีวิตและทรัพย์สินของหมู่บ้านหรือชุมชนที่ชาวบ้านเรียกว่า “ลาดเหวน” แสดงให้เห็นว่าองค์กรชุมชนในภาคใต้นั้นมีกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งแก้ไขปัญหาให้กับพื้นที่ที่ตนเองอยู่

2.7 รูปแบบการบริหารชุมชนหรือทีมเพื่อนบ้าน-ตำรวจ (community service model or neighborhood – police team) รูปแบบการป้องกันตนเองของประชาชนในลักษณะนี้เชื่อว่าชาวบ้านต้องรู้จักชุมชนของตัวเองดีที่สุด การปฏิบัติงานเป็นหนึ่งเดียวของชาวบ้านในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นการกระจายอำนาจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีบทบาทในการดูแลสวัสดิภาพของชุมชนที่ตนเองรักและอาศัยอยู่ ซึ่งก็จะทำให้รูปแบบในการป้องกันตนเองและป้องกันอาชญากรรมอีกทางหนึ่ง

รูปแบบการป้องกันตนเองดังกล่าวข้างต้น เป็นแนวทางสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในมาตรา 76 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

ทุกระดับ” (วันชัย วัฒนศัพท์, 2547: 1) แสดงให้เห็นว่า การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมิใช่เป็นเพียงหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนหรือคนในพื้นที่ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนมีความรักและห่วงใยในพื้นที่ซึ่งตนเองอาศัยอยู่แล้วนั้นย่อมเปรียบได้ว่าชุมชนมีเกราะกำบังที่แข็งแกร่งมิให้อาชญากรรมหรือภัยใดๆ จากภายนอกเข้ามาสร้างความเดือดร้อนให้กับชุมชนได้ โดยแนวทางในการป้องกันตนเองหรือการรักษาความปลอดภัยในชุมชนนั้นก็อยู่ในรูปแบบของการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ในการรักษาความปลอดภัยให้กับชุมชน เช่น การรณรงค์ให้การเปิดไฟสว่างประตูหน้าบ้าน และสำนักงานมีการติดตั้งสัญญาณกันขโมยหรือการจัดให้มีเวรยามเฝ้าชุมชน ก็ถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งในการป้องกันตนเองของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมด้วยเช่นกัน (สุดสงวน สุธีสร, 2551: 45)

นอกจากนี้ ธีรศักดิ์ สารภูมิตสันต์ (2551: 52-72) ได้ศึกษาแนวทางการสร้างรูปแบบการรักษาความปลอดภัยในการป้องกันตนเองและป้องกันชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่าเป็นกระบวนการสำคัญที่เกิดขึ้นจากชุมชนได้ร่วมกันค้นหาปัญหา และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ซึ่งผู้นำชุมชน ได้เชิญทีมที่ปรึกษาและคณะกรรมการชุมชน เข้าร่วมปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวทำให้สรุปได้ว่าต้องมีการจัดการตั้งชุดรักษาความสงบขึ้นในชุมชน โดยให้ชาวบ้านทั้งชุมชนช่วยกันดูแล ซึ่งกระบวนการที่สำคัญเริ่มขึ้นจากการมีผู้นำ และคณะกรรมการพร้อมทั้งชุมชนได้ร่วมกันกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับการดูแลรักษาความปลอดภัยในการป้องกันตนเองและป้องกันชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีรูปแบบการรักษาความปลอดภัยในการป้องกันตนเองและป้องกันชุมชนดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการป้องกันอาชญากรรมของสังคมที่ไร้ระเบียบ การควบคุมทางสังคมและการสนับสนุนการสังคม ในชุมชนเป้าหมายได้มีการทำประชาคมเพื่อเป็นการจัดระเบียบชุมชน ตลอดจนหาแนวทางแก้ไขปัญหาคือความปลอดภัยโดยให้ชุมชนร่วมกันตัดสินใจ โดยตกลงใจจัดให้มีหน่วยรักษาความปลอดภัยของชุมชน มีกฎชุมชน แผนการปฏิบัติการหน่วย ซึ่งในแผนได้กำหนดว่าให้หน่วยต้องมีส่วนร่วมกิจกรรมพัฒนาต่างๆ ของชุมชน ในกฎชุมชนได้ระบุถึงสวัสดิการต่างๆ ของหน่วยเพื่อเป็นการเสริมสร้างขวัญกำลังใจ และยังมีกำหนดการประชุมเพื่อตรวจสอบผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมาเพื่อเป็นข้อเสนอแนะให้กับหน่วยต่อไป โดยสรุปเป็นรูปแบบดังนี้

- 1.1 การรวมพลังชุมชน
- 1.2 ปฏิบัติการทางสังคมจิตวิทยา
- 1.3 การเสริมสร้างขวัญกำลังใจผู้ปฏิบัติงาน

1.4 การประเมินผล

2. รูปแบบการป้องกันอาชญากรรมโดยลดช่อง/ตัดโอกาสของการประกอบอาชญากรรมระบบการตรวจผู้คนที่เข้าออกชุมชนเป็นการป้องกันอาชญากรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับมาตรการควบคุมบุคคลและยานพาหนะ

3. รูปแบบการป้องกันอาชญากรรมด้วยการออกแบบสภาพแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิดของชุมชนคือ

3.1 การกำหนดพื้นที่การรักษาความปลอดภัย

3.2 การจัดให้ระวางป้องกันเหตุ

3.3 การจัดระบบสัญญาณแจ้งเหตุและการสื่อสาร

4. รูปแบบการจู่โจมอาชญากรรม เป็นการป้องกัน/รักษาความปลอดภัยในเชิงรุก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของชุมชน คือ

4.1 การฝึกอบรมยุทธวิธีการรักษาความปลอดภัย

4.2 ระบบยามรักษาการณ์

4.3 สนธิกำลัง

4.4 การหาข่าว

ทั้งนี้จากการศึกษาเอกสารยังพบว่า ไม่มีชุมชนใดจะสามารถป้องกันอาชญากรรมหรือรักษาความปลอดภัยได้ด้วยรูปแบบการป้องกันตนเองแบบใดแบบหนึ่งเพียงรูปแบบเดียว รูปแบบการป้องกันตนเองของประชาชนที่เหมาะสมก็คือรูปแบบที่ต้องบูรณาการร่วมกันในทุก ๆ รูปแบบ โดยให้ความสำคัญในเรื่องของการเสริมสร้างความรู้สึกรักและหวงแหนต่อชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ เพราะเมื่อเกิดความรักในชุมชนแล้ว ความเอาใจใส่และไม่ต้องการให้ชุมชนของตนเองต้องเกิดปัญหา ความปลอดภัยก็จะตามมา ซึ่งท้ายที่สุดแล้วรูปแบบการป้องกันตนเองของประชาชนหรือรูปแบบการรักษา ความปลอดภัยที่เหมาะสมกับชุมชนก็จะเกิดขึ้นตามไปด้วย แนวคิดนี้ไปสอดคล้องกับการศึกษาของศูนย์ประสานงานสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2550: 59) ที่ว่าลักษณะของโครงสร้างทางสังคมของจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ในชุมชนที่มีลักษณะปกป้องตนเองได้จะเป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นระบบเครือญาติกัน มีจริยธรรมและสามารถควบคุมบรรทัดฐานของสังคมกันเองได้ กอปรกับมีคุณภาพทางจิตใจและใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย สามารถดูแลและปกป้องตนเองได้

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่ารูปแบบการป้องกันตนเองทั้งหมดที่ผู้วิจัยอาจนำไปใช้ในงานวิจัยนี้ได้แยกเป็น 2 กลุ่มเช่นเดียวกับแนวคิดคือ กลุ่มที่นำรูปแบบการป้องกันตนเองโดยเน้นการพึ่งพาปัจจัยภายนอก เช่น กลุ่มรูปแบบการป้องกันตนเองโดยการควบคุมสังคมที่ไร้ระเบียบ การควบคุมสังคม

การออกแบบสภาพแวดล้อม การปฏิบัติการเชิงรุก และการบริหารชุมชนหรือทีมเพื่อนบ้าน ดำรงไว้กับกลุ่มรูปแบบการป้องกันตนเองโดยการพึ่งพาปัจจัยภายใน ได้แก่ รูปแบบการลดช่องโอกาสของการเกิดปัญหาการก่อการร้ายหรืออาชญากรรมที่เน้นการระมัดระวังตนเอง กับรูปแบบการสนับสนุนทางสังคม โดยเน้นการสร้างสัมพันธ์ที่ระหว่างเพื่อนบ้านในชุมชน

ทั้งนี้ เนื่องจากสถานะเสี่ยงที่เนื่องมาจากปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกเหนือจากภัยที่อาจเกิดกับตนเองแล้ว ยังมีภัยชนิดอื่นที่มักพบเห็นได้คือ ภัยที่เรียกว่าการก่อวินาศกรรมหรือที่เราเรียกกันเป็นภาษาชาวบ้านว่า “เหตุการณ์ระเบิด” เป็นภัยอีกประเภทที่เป็นผลกระทบจากปัญหาความขัดแย้งนอกเหนือจากเหตุการณ์รุนแรงที่ต้องป้องกันตนเองจากปัญหาทางด้านการก่อการร้าย ประเภทปัญหาอาชญากรรมดังที่กล่าวข้างต้น ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจงานวิจัยนี้มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางการป้องกันการก่อวินาศกรรมจากเอกสารและทฤษฎีที่ได้ศึกษาค้นคว้า ดังนี้

2.2 รูปแบบการป้องกันการก่อวินาศกรรม

สุรเชียร จักรธรานนท์ (2548: 148-158) ได้เสนอแนวทางการป้องกันการก่อวินาศกรรมไว้ 9 รูปแบบ ดังนี้

1. แนวทางการป้องกันบุคคลภายในและบุคคลภายนอก

บุคคลภายใน หมายถึง บุคคลที่มีรายชื่อทะเบียนประวัติ รูปถ่าย และบัตรเครื่องแบบที่สามารถตรวจสอบแสดงถึงสถานะที่แท้จริงของบุคคลผู้นั้นได้ในทันที และรวมไปถึงสติ๊กเกอร์หรือเครื่องหมายอื่นๆ ประจำรถยนต์ และรถจักรยานยนต์ ซึ่งแสดงถึงสิทธิที่จะเข้า-ออก และจอดรถภายในอาคารเป็นประจำ

บุคคลภายนอก หมายถึง คนแปลกหน้าที่เดินเข้ามาภายในอาคารเพียงชั่วคราวชั่วคราว เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่สามารถตรวจสอบสถานะที่แท้จริงของคนผู้นั้นได้ในทันที และถ้าหากเกิดเหตุร้ายภายในอาคารหรือในเขตพื้นที่ คนเหล่านี้จะไม่ได้รับผลกระทบโดยตรง เพราะไม่มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวพัน โดยตรงกับเหตุการณ์พื้นที่เกิดขึ้น ซึ่งแตกต่างจากบุคคลภายใน หากเกิดเหตุร้ายขึ้นในพื้นที่หรือในอาคารต้องเผชิญหน้ากับความเสียหายโดยตรงทั้งชีวิตทรัพย์สิน และหน้าที่การงาน

สำหรับแนวทางการป้องกัน การตรวจตราบุคคลภายในและบุคคลภายนอกตามสถานที่ราชการ ห้างร้านต่าง ๆ ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา แต่ละสำนักงานส่วนใหญ่จะมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยตรวจตราอยู่เกือบทุกสำนักงาน มีการตรวจบัตร มีการตรวจค้นกระเป๋าที่พกพา ตามสถานที่ราชการ ตามห้างร้านต่างๆ เพื่อเป็นการป้องกันการก่อเหตุร้ายในพื้นที่

แนวทางการรักษาความปลอดภัยโดยทั่วไปพยายามแยกบุคคลภายนอกออกจากบุคคลภายใน แยกพื้นที่สำหรับบุคคลภายในและบุคคลภายนอก มุ่งเน้นการตรวจสอบและเฝ้าระวัง

บุคคลภายนอก เก็บรายละเอียดของบุคคลภายนอก เพื่อประโยชน์ต่อการตรวจสอบในภายหลัง หลักการดังกล่าวจะช่วยลดภาระของการรักษาความปลอดภัย ช่องโหว่ที่สำคัญของมาตรการดังกล่าวคือ ใ้สื่กหรือเกลือเป็นหนอน โดยผู้ก่อการร้ายอาจจะปะปนเข้ามาในคราบของบุคคลภายในหรือปลอมตัวเป็นบุคคลภายใน

การแยกบุคคลภายในและบุคคลภายนอก วิธีการที่ง่ายที่สุดคือ บังคับให้บุคคลภายในแสดงสถานะของตนเอง เช่น ดิบัตรประจำตัว สวมใส่เครื่องแบบตลอดเวลาที่อยู่ภายในอาคาร และบังคับบุคคลภายนอกให้แสดงตนโดยการแลกบัตรผ่านเข้า-ออกและดิบัตรที่แสดงตนว่าเป็นบุคคลภายนอก บันทึกภาพของบุคคลภายนอกผ่านกล้องโทรทัศน์วงจรปิด และเก็บรายละเอียดของเอกสารแสดงตน โดยการสแกนเอกสารเหล่านั้นเก็บไว้เป็นหลักฐาน เพื่อสามารถตรวจสอบได้ในภายหลัง

การแยกพื้นที่และจำกัดพื้นที่ของบุคคลภายนอก โดยการแยกพื้นที่จอดรถบางชั้นหรือบางบริเวณสำหรับบุคคลภายนอกโดยตรง และจัดให้มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยตรวจตราอย่างระมัดระวัง เส้นทางสัญจรของบุคคลภายนอกให้เหลือเฉพาะพื้นที่ที่ต้องการติดต่อธุรกิจโดยตรงเท่านั้น ไม่ให้บุคคลภายนอกเดินเฟ้นผ่านไปทั่วทั้งอาคารพื้นที่ควบคุมบางแห่งห้ามบุคคลภายนอกเข้า-ออกโดยเด็ดขาด แม้กระทั่งญาติหรือเพื่อนที่ประสงค์จะพบปะกับเจ้าหน้าที่ที่ทำงานในพื้นที่นั้น จะต้องนั่งคอยในพื้นที่พักคอยที่จัดให้เท่านั้น

ในสถานการณ์ที่ตึงเครียดที่มีแนวโน้มของการก่อวินาศกรรมสูงจำนวนของบุคคลภายนอกอาจถูกจำกัดให้น้อยลง เพื่อลดภาระในการรักษาความปลอดภัย เช่น ยกเลิกการเข้ามาเยี่ยมชมดูงานภายในอาคารที่ไม่ใช่วัตถุประสงค์เพื่อทางธุรกิจโดยตรง ลดการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลภายนอกเข้ามาในอาคาร หรือกระทั่งชะลอการประชุม สัมมนา เป็นต้น

2. การตรวจค้นรถจักรยานยนต์

ระเบิดรถจักรยานยนต์เป็นรูปแบบหนึ่งของการก่อวินาศกรรมที่ค่อนข้างแพร่หลาย ถึงแม้ว่าอำนาจในการทำลายล้างจะอยู่ในระดับต่ำ เพราะมีพื้นที่ให้ชุกซ่อนระเบิดไว้ไม่มากนัก โดยเฉพาะการชุกซ่อนไว้ใต้เบาะที่นั่งคนขับรถ ซอกข้างตัวถังน้ำมัน กล่องใส่ของท้ายรถ ฯลฯ ระเบิดรถจักรยานยนต์มีความได้เปรียบตรงที่มีความคล่องตัวสูง เคลื่อนเข้าหาเป้าหมายได้สะดวก รวดเร็ว ที่สำคัญที่สุด อาคารส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสนใจกับการตรวจค้นรถจักรยานยนต์

สำหรับแรงระเบิดจากระเบิดรถจักรยานยนต์มีอำนาจในการทำลายล้างไม่ยิ่งหย่อนกว่าระเบิดที่ถูกชุกซ่อนไว้ใต้ท้องรถยนต์ ข้อแตกต่างที่สำคัญคือ ระเบิดรถจักรยานยนต์ ผู้ขับขี่มักจะล่วงรู้ว่ารถจักรยานยนต์ของตนเองมีระเบิดแรงสูงชุกซ่อนไว้ ในขณะที่ระเบิดที่ถูกชุกซ่อนไว้ใต้

ท้องรถยนต์ ผู้ขับขี่อาจจะไม่รู้ตัวก่อนล่วงหน้า รวมทั้งผู้ขับขี่รถยนต์คันนั้นอาจจะตกเป็นเป้าหมายของการลอบสังหารเสียเองโดยไม่รู้ตัว

การตรวจค้นรถจักรยานยนต์ โดยเฉพาะรถจักรยานยนต์ของบุคคลภายนอก จึงเป็นแนวทางการป้องกันภัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในการรับมือกับการก่อวินาศกรรมในอาคาร และมักจะ เป็นมาตรการที่ถูกลมองข้ามจากอาคารต่าง ๆ เพราะรูปแบบของระเบิดรถจักรยานยนต์เป็นส่วนหนึ่งของนวัตกรรมการก่อการร้ายที่มักจะเกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งไม่ได้มีการควบคุมจำนวนของรถจักรยานยนต์

3. การจัดการถังขยะในพื้นที่สาธารณะ

ถังขยะในพื้นที่สาธารณะในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และถังขยะที่ตั้งอยู่บริเวณรอบนอกอาคารของสำนักงานต่าง ๆ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นจุดเสี่ยงต่อการลอบวางระเบิด อาจจะเป็นที่ซุกซ่อนวัตถุระเบิดได้ง่ายและพ้นจากสายตาของคนทั่วไป มีจำนวนค่อนข้างมาก รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้มีการตรวจค้น หรือไม่ได้มีการเฝ้าสังเกตอย่างใกล้ชิด

ถังขยะภายในอาคารเป็นอีกที่หนึ่งที่มีการถกเถียงกันอย่างมากว่าควรจะมีหรือไม่มี ในที่สุดแล้วพบว่า ภายในอาคาร โดยส่วนใหญ่จะไม่มีถังขยะจัดเตรียมไว้ เพื่อป้องกันไม่ให้ กลายเป็นพื้นที่สำหรับการซุกซ่อนระเบิดไว้ ผู้บริโภคบางส่วนไม่เข้าใจ กลับร้องเรียนว่าอาคาร ไม่ได้ให้ความสะดวกเท่าที่ควร อย่างไรก็ตาม อาคารบางแห่งยังคงจัดเตรียมถังขยะขนาดเล็กไว้ทั้ง ในพื้นที่สาธารณะและในห้องน้ำ และจัดเจ้าหน้าที่คอยผลัดเปลี่ยนถังขยะ ซึ่งเท่ากับมีการตรวจตรา และเฝ้าระวังอยู่ในตัวแล้ว

สำหรับถังขยะขนาดใหญ่ จะต้องไม่จัดวางไว้ในพื้นที่สาธารณะหรือในเส้นทางสัญจรของบุคคลภายนอกทั่วไป จะมีแต่ผู้เกี่ยวข้องโดยตรงเท่านั้นที่จะไปถึงจุดดังกล่าว และจุดที่ตั้งถังขยะให้ตั้งอยู่ห่างไกลจากจุดที่อาจเป็นอันตรายกับผู้คน หรือก่อความเสียหายให้กับอาคารสถานที่ และทรัพย์สิน

4. การตรวจระเบิดในกระเป๋าหรือเป้สะพาย

ระเบิดกระเป๋าหรือระเบิดเป้สะพายเป็นรูปแบบหนึ่งของการก่อวินาศกรรมที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นิยมกันมาก และนำมาใช้ก่อเหตุในเขตอำเภอเมืองสงขลา ก็มีหลายครั้ง โดยผู้ก่อการร้ายจะทำตัวเลียนแบบนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ มีเป้สะพายหลังติดตัวไปไหนมาไหน อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเข้าห้องน้ำ หรือเข้าไปใช้สถานบริการต่างๆ จนผู้คนที่เกี่ยวข้องมองเห็นเป็น ภาพชินตา และไม่เคยนึกเฉลียวใจหรือสงสัยว่าจะเป็นรูปแบบหนึ่งของการก่อวินาศกรรม

ภายในกระเป๋าหรือเป้สะพายหลังของนักก่อวินาศกรรมจะบรรจุไว้ด้วยสารระเบิดแรงสูงล้วนๆ เช่น ที เอ็นที ซี โฟร์ หรือเพาเวอร์เจล ขนาดตั้งแต่ครึ่งกิโลกรัมจนถึง 10 กิโลกรัม สารระเบิด

แรงสูงนี้จะถูกห่อหุ้มไว้อย่างดีหรืออัดไว้เป็นแท่งในท่อจัดเป็นแท่งจำนวนหลายแท่ง ซึ่งช่วยเพิ่มแรงระเบิดให้สูงขึ้น ทำให้สะดวกต่อการขนย้าย รวมทั้งไม่ให้ถูกกระทบกระเทือนในระหว่างเดินทางขนย้าย ซึ่งอาจพลัดพลั่งทำให้เกิดการระเบิดขึ้นมาก่อนเวลาที่ต้องการได้

ระเบิดแรงสูงในกระเปาะหรือเป็สะพาย ผู้ก่อการร้ายจะแอบนำไปวางไว้ในสถานที่ที่เป็นเป้าหมายของการก่อวินาศกรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่ที่มีผู้คนหนาแน่น และสถานที่ที่นักท่องเที่ยว เช่น สถานีรถขนส่ง สถานีรถไฟ สนามบิน ร้านอาหาร สถานบันเทิง ฯลฯ แล้วผู้ก่อการร้ายจะทำที่ว่าลुकออกไปเพื่อไปทำธุระส่วนตัวชั่วคราว แม้กระทั่งผู้เคราะห์ร้ายที่บังเอิญมาพบเห็น ก็ไม่ได้รู้สึกถึงความผิดปกติที่เกิดขึ้น ระเบิดอาจถูกจุดชนวนขึ้น โดยระบบการตั้งเวลาหรือควบคุมด้วยระบบโทรศัพท์มือถือ

5. การตรวจระเบิดใต้เบาะรถจักรยานยนต์

ระเบิดรถจักรยานยนต์ เป็นรูปแบบของการก่อวินาศกรรมที่ประยุกต์มาจากระเบิดรถยนต์ แต่มีขนาดย่อมกว่า รูปแบบดังกล่าวเริ่มถูกใช้กันอย่างแพร่หลาย อาจจะเป็นเพราะความคล่องตัวในด้านการจราจร การจัดการรถจักรยานยนต์โดยการลักขโมยทำได้ง่าย และเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ได้ให้ความสนใจตรวจสอบการสูญหายของรถจักรยานยนต์มากเท่ากับรถยนต์ รวมถึงเป็นเครื่องมือทำลายล้างยุทธวิธีที่มีประสิทธิภาพสูง สามารถเข้าถึงเป้าหมายที่ต้องการก่อวินาศกรรมหรือเป้าหมายที่ต้องการลอบสังหารได้ง่าย ขนาดของการทำลายล้างส่วนใหญ่เป็นขนาดเล็กและขนาดกลาง

วัตถุระเบิดแรงสูงจะถูกซุกซ่อนไว้ใต้เบาะที่นั่งของผู้ขับขี่หรือใต้ถังน้ำมันเชื้อเพลิงของรถจักรยานยนต์ ขนาดของสารระเบิดไม่มากนักตั้งแต่ไม่กี่ร้อยกรัมจนถึงไม่กี่กิโลกรัม การระเบิดส่วนใหญ่จุดชนวนโดยโทรศัพท์มือถือ ผู้ก่อการร้ายจะขบรถจักรยานยนต์คันดังกล่าวไปจอดทิ้งไว้ข้างเป้าหมาย เช่น ป้อมยาม หรือในที่จอดรถของอาคาร จากนั้นจุดชนวนให้เกิดการระเบิด ซึ่งมักจะส่งผลให้รถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ที่จอดอยู่ข้างเคียงเกิดการระเบิดหรือลุกไหม้ตามไปด้วย

ในการปฏิบัติการลอบสังหารในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ และอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ผู้ก่อการร้ายได้ใช้รถจักรยานยนต์สองคันขับขี่เข้าประชิดตัวเป้าหมายและจ่อยิงเป้าหมายรายนั้นจนเสียชีวิต จากนั้นได้ทิ้งรถจักรยานยนต์คันหนึ่งไว้ในสถานที่เกิดเหตุให้ดูเหมือนว่าเป็นการกระทำอย่างไม่ตั้งใจ เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปชันสูตรศพผู้เสียชีวิตและเก็บหลักฐานจากที่เกิดเหตุ ได้พบว่ารถจักรยานยนต์คันที่จอดทิ้งไว้ในที่เกิดเหตุมีระเบิดแรงสูงซุกซ่อนไว้ใต้เบาะที่นั่งของผู้ขับขี่เจตนาเพื่อให้เกิดการระเบิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ทำลายล้างเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาในสถานที่เกิดเหตุ (อิสระนิวัต, 2551)

ระเบิดจรวดขีปนาวุธเป็นรูปแบบหนึ่งที่สามารถเคลื่อนผ่านการตรวจค้นของหน่วยรักษาความปลอดภัยตามอาคารเกือบทุกอาคาร เพราะมักจะถูกละเลยในการตรวจค้น เนื่องจากเป็นรูปแบบการก่อวินาศกรรมที่ผู้ก่อการร้ายมาประยุกต์ใช้ในภายหลัง และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการปฏิบัติการยังไหลเวียนไปถึงผู้เกี่ยวข้องไม่มากนัก ทำให้เกิดช่องโหว่ของระบบรักษาความปลอดภัย

6. การตรวจระเบิดใต้ท้องรถยนต์

ระเบิดรถยนต์ เป็นรูปแบบของการก่อวินาศกรรมที่มีการใช้แพร่หลายมากที่สุดในโลก ถือได้ว่าเป็นการก่อวินาศกรรมที่มีพลังของการทำลายล้างสูงที่สุดเมื่อเทียบกับรูปแบบอื่นๆ ที่เหลือทั้งหมด การวางระเบิดแต่ละครั้งมีขนาดใหญ่โต ใช้วัตถุระเบิดจำนวนมากหลายร้อยกิโลกรัม จนถึงหลายพันกิโลกรัม การวางระเบิดได้สร้างความเสียหายให้กับอาคารสถานที่ รวมทั้งชีวิตและทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก

ผู้ก่อการร้ายจะบรรทุกระเบิดจำนวนมากไว้ในรถยนต์ ซึ่งรถยนต์ที่ใช้ในการก่อวินาศกรรมอาจได้มาจากการเช่าหรือลักขโมย แล้วนำรถยนต์คันดังกล่าวไปจอดไว้ข้างอาคารที่เป็นเป้าหมายของการก่อวินาศกรรม หรืออาจนำรถยนต์คันดังกล่าวเคลื่อนผ่านระบบรักษาความปลอดภัยเข้าไปจอดในที่จอดรถภายในอาคาร จากนั้นจุดชนวนระเบิด บางกรณีผู้ก่อการร้ายอาจตัดสินใจขับรถยนต์คันที่บรรทุกระเบิดไว้เต็ม ฝ่าด่านตรวจสอบของหน่วยรักษาความปลอดภัยพุ่งเข้าชนอาคารที่เป็นเป้าหมาย แล้วจุดชนวนระเบิดพลีชีพตัวเองพร้อมกับรถยนต์คันดังกล่าว

ระเบิดรถยนต์ที่เกิดขึ้นในเมืองมุมไบหรือบอมเบย์ในประเทศอินเดีย เป็นรูปแบบเฉพาะที่แตกต่างจากที่อื่นๆ โดยผู้ก่อการร้ายใช้วิธีจ้างเหมารถแท็กซี่ทั้งวัน แล้วนำระเบิดจำนวนมากใส่ไว้ท้ายรถหรือที่นั่งด้านหลังคนขับรถให้ดูเหมือนเป็นสัมภาระของผู้โดยสาร จากนั้นหลอกล่อให้คนขับรถแท็กซี่นำรถคันดังกล่าวไปจอดคอยที่ข้างอาคารที่เป็นเป้าหมายของการก่อวินาศกรรม ในระหว่างที่ผู้โดยสารลงจากรถและทำทีว่าจะเข้าไปติดต่อธุระในอาคาร ได้จุดชนวนให้เกิดการระเบิดขึ้น ทำลายล้างอาคารที่เป็นเป้าหมายและคร่าชีวิตคนขับรถแท็กซี่ซึ่งเป็นพยานปากเอกที่จูดจำรูปพรรณสัณฐานของผู้ก่อการร้ายไว้ได้ รวมถึงไม่ต้องจ่ายค่าเช่ารถแท็กซี่ส่วนที่คิดค้างไว้

7. การจัดหายานหรือเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย

ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ยานหรือเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยส่วนมากจะมีในบริเวณสถานที่ราชการ ห้างร้าน บริษัทต่าง ๆ แต่มีจำนวนไม่มาก มีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ในอาคารต่างๆ ไป เจ้าหน้าที่ที่ทั้งสองส่วนนี้จะถูกใช้งานรวมกันไป และมักจะเป็นลูกจ้างของนิติบุคคลภายนอกที่รับช่วงเข้ามาดูแลตามสัญญาจ้างที่มีอยู่ รวมทั้งมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนจนไม่สามารถมอบหมายหน้าที่ประจำ

ยามและเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย นอกจากนี้จะทำหน้าที่ตรวจตราดูแลความปลอดภัย ขอความร่วมมือ และบังคับให้ทั้งบุคคลภายในและบุคคลภายนอกทำตามกติกาของอาคารที่ได้กำหนดไว้ เช่น การติดบัตร แลกบัตร ตรวจค้นสิ่งของ บางกรณียังทำหน้าที่บริการอื่นๆ คอยให้ความช่วยเหลือบุคคลภายในและบุคคลภายนอกเพื่อสร้างความประทับใจทางการตลาด ตามหลักการผสมผสานทางการตลาดจนเป็นที่นิยมชมชอบของผู้ที่พบเห็น

อย่างไรก็ตาม ในทางกลับกัน เมื่อได้ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนพบเห็นประจำ เริ่มเกิดความคุ้นเคยหรือเกิดความเข้าใจผิดว่ายามมีหน้าที่ให้บริการ คอยรับใช้ช่วยเหลือบุคคลทั้งภายในและภายนอกที่เข้ามาในอาคาร มีการเรียกร้องขอใช้บริการเพิ่มมากขึ้น เสมือนหนึ่งเป็นลูกจ้างของตนเอง จนยามเริ่มลอยห่างจากหน้าที่หลัก คือการรักษาความปลอดภัย ทำให้เกิดช่องโหว่ของการรักษาความปลอดภัย

ในยามที่สถานการณ์ดังที่เรียด ยามและเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยทั้งหมดจะต้องคอยกลับเข้ามาอยู่ในหน้าที่หลักอย่างเข้มแข็ง เพื่อไม่ให้เกิดช่องโหว่ของการรักษาความปลอดภัย แม้ในยามปกติยามจะยังคงมีบทบาทในการให้บริการบ้างตามความเหมาะสม เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน หากผู้ที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบไม่เข้าใจ จะก่อให้เกิดปัญหาในระยะยาวได้

8. การติดตั้งกล้องโทรทัศน์วงจรปิด

ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีติดตั้งกล้องโทรทัศน์วงจรปิดตามสถานที่ต่างๆ เช่น ตามหอพักนักศึกษา ตามสำนักงาน ห้างร้าน บริษัท ตามสถานที่ร้านสะดวกซื้อต่าง ๆ ตามร้านทอง ฯลฯ มีทั้งประเภทที่เชื่อมต่อเข้ากับอินเทอร์เน็ตโดยตรงและประเภทดั้งเดิมที่เชื่อมต่อเข้าไปที่ห้องควบคุม กล้องโทรทัศน์วงจรปิดใช้สำหรับการเฝ้าดูแลพื้นที่ต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการรักษาความปลอดภัย ทดแทนการใช้ยามซึ่งมีต้นทุนระยะยาวสูงกว่ามาก หากพื้นที่ใดที่คาดว่าจะมีความเสี่ยงสูงและไม่ไปละเมิดความเป็นส่วนตัว ส่วนใหญ่จะติดตั้งกล้องโทรทัศน์วงจรปิดไว้คอยเฝ้าดูเส้นทางสัญจรของบุคคลภายนอก จะติดตั้งกล้องโทรทัศน์วงจรปิดไว้และบันทึกภาพถ่ายอย่างต่อเนื่อง หากเกิดเหตุการณ์การขู่วางระเบิด ภาพเหล่านี้จะถูกลำมาขออนุญาตเพื่อตรวจหาบุคคลที่น่าสงสัย โดยเฉพาะการถือสิ่งของและการขนส่งสิ่งของที่สงสัยว่าจะจะเป็นระเบิด กล้องโทรทัศน์วงจรปิดเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ตรวจจับรถยนต์และคนขับ ผู้ต้องสงสัยที่มีปฏิกริยามีพฤติกรรมในทางที่ไม่ดี เป็นอุปกรณ์ที่รักษาความปลอดภัยทดแทนยามหรือ รปภ. ได้เป็นอย่างดี

9. การอบรมและฝึกซ้อมในการป้องกันภัย

ในที่สุดแล้วต้องยอมรับว่ามาตรการที่ดีที่สุดในการป้องกันเชิงรุก ไม่มีอะไรดีไปกว่าการฝึกอบรมและการฝึกซ้อม ซึ่งทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้เห็นกระบวนการทำงานทั้งหมดและขั้นตอนการปฏิบัติต่าง ๆ ที่ต้องดำเนินการกันอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงได้มีการฝึกซ้อมจากการ

จำลองเหตุการณ์จริงจนเกิดความคุ้นเคย ซึ่งเมื่อเหตุการณ์การก่อวินาศกรรมขึ้นมาจริงๆ ความไม่รู้ก็จะหายไป เหลือเพียงการครองสติและควบคุมความตื่นตระหนกไว้ให้ได้เท่านั้น

ในต่างประเทศ มีหน่วยงานของภาครัฐและภาคเอกชนหลายแห่งที่ให้บริการด้านการฝึกอบรมและฝึกซ้อม เช่นเดียวกันกับการฝึกซ้อมพญเพลิงหรือหนีไฟ ซึ่งพวกเขามีความเชื่อว่า ถ้าหากทำให้แต่ละหน่วย ของสังคมสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ในระดับหนึ่ง ปัญหาความสับสนวุ่นวายของการถูกขู่วางระเบิดจะบรรเทาบางลง คงเหลือเป็นภาระให้กับภาครัฐเฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงและหนักหน่วงเท่านั้น แทนที่จะต้องรับการหลอกขู่วางระเบิด ซึ่งมีจำนวนมากที่ทำให้เจ้าหน้าที่ป่วนปวดหัวลั่น

สำหรับประเทศไทย นอกจากการฝึกอบรมด้านการพญเพลิงและหนีไฟแล้ว ยังไม่พบว่ามีหน่วยงานของรัฐหน่วยงานใดที่ให้บริการฝึกอบรมเพื่อรับมือกับการวินาศกรรมในอาคารหรือรับมือกับการขู่วางระเบิดในอาคาร ซึ่งในอนาคตข้างหน้ามีแนวโน้มจะเกิดมากขึ้น

จะเห็นได้ว่าการป้องกันวินาศกรรมนั้นส่วนใหญ่เป็นรูปแบบของการป้องกันภัยในระดับองค์กรหรือหน่วยงานรัฐทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบแนวทางการป้องกันบุคคลภายในและบุคคลภายนอก การตรวจค้นรถจักรยานยนต์ การจัดการถึงขยะสาธารณะ การตรวจระเบิดใต้เบาะรถจักรยานยนต์ การตรวจระเบิดใต้ท้องรถยนต์ การจัดหาयरรักษาความปลอดภัย การติดตั้งโทรทัศน์วงจรปิด หรือการฝึกซ้อมในการป้องกันภัย

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการป้องกันสภาวะเสี่ยง ทั้งรูปแบบการป้องกันตนเองจากปัญหาการก่อการร้ายหรือปัญหาอาชญากรรม และรูปแบบการก่อวินาศกรรมนั้น สามารถแยกสรุประดับแนวทางและรูปแบบได้เป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่มีแนวคิดและรูปแบบการป้องกันสภาวะเสี่ยงภัยโดยอาศัยพึ่งพาปัจจัยภายในกับกลุ่มที่มีแนวคิดและรูปแบบการป้องกันสภาวะเสี่ยงภัยโดยอาศัยพึ่งพาปัจจัยภายนอก ยุทธวิธีการพึ่งพาปัจจัยภายในได้แก่การป้องกันตนเองและชุมชน ส่วนการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอกได้แก่การพึ่งพา กฎหมาย กฎระเบียบของสังคม บรรทัดฐาน หลักศาสนา เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร หน่วยงานของรัฐ เป็นต้น

จากแนวคิดทฤษฎีการป้องกันภัย ตลอดจนรูปแบบการป้องกันภัยที่ได้เสนอทั้งหมด ทำให้ผู้วิจัยมีมุมมองในการจับประเด็นปัญหา และแยกกลุ่มการได้มาของแนวทางการป้องกันตนเองของประชาชนในการลดสภาวะเสี่ยงจากปัญหาความขัดแย้ง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยการค้นหาแนวทางการป้องกันแยกเป็น 2 ประเภทคือ ประเภทที่มีแนวคิดป้องกันตนเองโดยอาศัยพึ่งพาปัจจัยภายในกับแนวคิดการป้องกันตนเองโดยอาศัยพึ่งพาปัจจัยภายนอกรายละเอียดดังที่กล่าวมาแล้วในทฤษฎี

นอกจากนี้จากทฤษฎีที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยได้นำความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เชิงลึก และแนวทางในการสังเกตชุมชนในขณะลงพื้นที่ เช่น การประยุกต์ใช้ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความปลอดภัย เพื่อศึกษาประเด็นปัญหาของชุมชน สาเหตุและรากเหง้าแห่งความพอใจ (pleasure) และความทุกข์ทรมานซึ่งเป็นแรงกดดัน (pain) ของชุมชน ทฤษฎีป้องกัน (deterrence theory) ใช้เป็นแนวทางในการสอบถามประเด็นกฎหมายและบทลงโทษ ประยุกต์ทฤษฎีปกตินิสัย (routine activity theory) เพื่อสังเกตวิถีชีวิตประจำวัน ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ศึกษาโครงข่ายการสมาคมของกลุ่ม ทฤษฎีการควบคุมทางสังคม (social control theories) ศึกษาความต้องการของสังคม วิธีการทำให้สมาชิกยอมรับและปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่สังคมกำหนดไว้ ทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม ศึกษาความสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายภายใต้แบบแผนของความสัมพันธ์ทางสังคม และประยุกต์ทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์ (communities relation approach) ในการสังเกตวิธีการที่ใช้ประชาชนเป็นแกนนำ เป็นต้น

สำหรับหัวข้อที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นกรให้ข้อมูลโดยย่อของสถานการณ์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รายละเอียดมีดังต่อไปนี้

3. ปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

สำหรับปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เท่าที่ศึกษาพบว่ามี ความซับซ้อน เป็นอย่างยิ่งจนยากจะหาต้นสายปลายเหตุได้ชัดเจน อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้พยายามแยกวิเคราะห์โดยจะนำเสนอ ประวัติความเป็นมา สาเหตุของปัญหาและสภาพปัญหาเพื่อให้เข้าใจไว้เป็นเบื้องต้น เพื่อให้เข้าใจงานวิจัยนี้ได้มากยิ่งขึ้น รายละเอียดมีดังนี้

3.1 ประวัติความเป็นมาของปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

แม้สถานการณ์ความรุนแรงดูเหมือนจะเห็นเด่นชัดเมื่อครั้งเกิดการปล้นปืนในค่ายทหาร ยิงหน่วยกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชมราชชนนี จังหวัดนราธิวาสจนทหารเสียชีวิต 4 นายเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 จากนั้นเหตุการณ์ร้ายต่างๆ ก็เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องติดต่อกันมา แต่จากการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารหลายแหล่งพบว่า ปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีประวัติเกิดขึ้นมาก่อนหน้านี้อย่างยาวนานนับตั้งแต่สมัยพระยาวิชิตภักดี ในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งสมัยนั้นเป็นการเกิดปัญหาความขัดแย้งและการก่อความไม่สงบโดยขบวนการโจรก่อการร้ายหรือที่เรียกว่า ขจก.ซึ่งสุทธิพงษ์ พรหมไพจิตร (ม.ป.ป.: 2) ได้สรุปความเป็นมาของขบวนการโจรก่อการร้ายในสมัยนั้นว่าเกิดจากบุคคลส่วนใหญ่ผู้เป็นทนายของอดีตพระยาเมืองไทย

มุสลิมและบรรดาผู้ใกล้ชิดสนิทสนม ซึ่งได้สูญเสียอำนาจเพราะการเปลี่ยนแปลงระบบวิธีการปกครองของรัฐบาล ด้วยการยุบเลิกตำแหน่งพระยาเมืองต่างๆ ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ ร, ศ, 116 ซึ่งเป็นแม่บทและประกาศใช้บังคับใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2444 เรียกว่า “ข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณ 7 หัวเมือง รศ.120” มีพระยาวิชิตภักดี (ตวนกูอับดุลกาเดร์ บิน ตวนกูอมารุดดิน) เจ้าเมืองปัตตานีไม่ยอมและพยายามขัดขวาง ต่อมาถูกจับกุมเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2445 ถูกถอดยศและส่งไปกักตัวที่จังหวัดพิษณุโลก ต่อมาได้กราบบังคมทูลขอภัยโทษและขอกลับภูมิลำเนาในปี พ.ศ. 2448 หลังจากนั้นมีการเรียกร้องสิทธิบางอย่างแต่ไม่ได้ จึงยุยงราษฎรให้ ก่อกบฏชิงรัฐบาล อ้างว่าเคมดินแดนนี้เป็นของคนมลายู แล้วหลบหนีไปอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย นับเป็นบุคคลแรกที่ปลุกฝังแนวความคิดในการก่อตั้งขบวนการแบ่งแยกดินแดน หลังจากสิ้นชีวิตลงก็มีทายาทผู้สืบทอดเจตนารมณ์ สานต่อแนวความคิดนี้ และมีบทบาทในการจัดตั้งสมาคมที่เปิดเผย เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2491 มีชื่อว่า สมาคมรวมเผ่ามลายูปัตตานีที่ยิ่งใหญ่ (PERSATUAN KAMPOLAN MELAYU PATTANI) เรียกสั้นๆ ว่า กัมปาร์ ฉะนั้น ตวนกูอับดุลกาเดร์ฯ จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นวีรชนคนแรกของขบวนการ

ผลจากการยุยงให้ราษฎรก่อกบฏชิงรัฐบาลครั้งนั้น ก่อให้เกิดเหตุการณ์ก่อการร้ายขึ้นหลายครั้งและเพิ่มความรุนแรงขึ้นจนกลายเป็น ขบวนการโจรก่อการร้ายในที่สุด ซึ่งพอจะสรุปเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับได้ดังนี้

พ.ศ. 2453 นายโต๊ะเต๊ะ ชาวอำเภอยะหา กับพวกรวมตัวกันประมาณ 100 คน บุกเข้าเผา ที่ว่าการอำเภอยะหา จังหวัดยะลา และยุยงมิให้ราษฎรชำระเงินรัชชูปการ แต่อำมาตย์เอกพระยาสมันตรัฐบุรินทร์ (บุรินทร์ สมันตรัฐ ชื่อเดิม คุ้ย บินอับดุลลาห์) นายอำเภอเบตง ยกกำลังมาปราบปรามได้สำเร็จ

พ.ศ. 2454 นายหะยีบูละ กับพวกประมาณ 50 คน ก่อการจลาจลในท้องที่ ตำบลจันสดาวา อำเภอยะรัง พระศรีบุรีรัฐ นายอำเภอห้ามปรามกลับต่อสู้และฟันมีอนายอำเภอขาด แต่พวกเจ้าหน้าที่สามารถจับกุมตัวผู้ก่อการได้ เหตุการณ์จึงสงบ (กองประสานราชการ กรมการปกครอง, 2550: 17)

พ.ศ. 2465 นายเปาะจิกา ลูกน้องคนหนึ่งของตวนกู อับดุลกาเดร์ และพรรคพวกประมาณ 150 คน มีพวกหะยี (ผู้นำศาสนา) ร่วมมือด้วยอีกหลายคนรวมกำลังจัดตั้งเป็นกลุ่มก่อการ โดยมีหัวหน้าในท้องที่ต่างๆ ออกทำการปล้นสะดมราษฎรโดยนัยหมายว่า ตวนกูอับดุลกาเดร์ จะนำกำลังจากรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย เข้ามาสมทบ แต่ทางการได้ตั้ง พ.ต.อ. พระยาหิม ประยูทธรการ เป็นผู้จัดกองกำลังเข้าปราบปราม นายเปาะจิกาต่อสู้และถึงแก่ความตาย พรรคพวกถูกจับกุมหลายคน เหตุการณ์จึงสงบลง

พ.ศ. 2476 ทวนกู้อับดุลกาเดร์ ถึงแก่กรรมที่รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย มีบุตรและพรรคพวกหลายคน ดำเนินการปลุกปั่นยุยงราษฎรให้เกิดกบฏซังรัฐบาลและควบคุมกองกำลังออกทำการก่อการร้ายต่อไป ลักษณะการก่อการร้ายเริ่มเปลี่ยนแปลงจากการแยกกลุ่มต่างคนต่างทำเป็นการรวมตัวเป็นพรรคหรือขบวนการ มีการเคลื่อนไหวในรูปจัดตั้งกองกำลังก่อการร้ายและโฆษณาชวนเชื่อภายในประเทศ ประสานกับการเคลื่อนไหวภายนอกประเทศและเรียกร้องขอความช่วยเหลือจากประเทศกลุ่มมุสลิมทั่วโลก

พ.ศ. 2490 ทวนกูมะหมุดมะไฮยิดิน บุตรชายคนสุดท้ายของพระยาวิชิตภักดี (ทวนกู้อับดุลกาเดร์ บิน ทวนกูอมารุดดีน) เจ้าเมืองปัตตานี ได้ก่อตั้งขบวนการแนวปลดแอกแห่งชาติปัตตานีหรือแนวกู้เอกราชแห่งปัตตานี มีชื่อในภาษามลายูว่า (Barisan Nasional Pembibasan Pattani หรือชื่อย่อว่า บี เอ็น พี พี (BNPP) (วิโรจน์ ราชรักษ์, 2549: 26) การเคลื่อนไหวภายนอกประเทศมีทวนกู้อับดุลยะลา ทวนกูปัตตารอ และทวนกูมะหมุดมะไฮยิดิน ตั้งสำนักงานอยู่ที่รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย (กองประสานราชการ กรมการปกครอง, 2550: 19) ภายในประเทศมีนายหะยีสุทรง โต๊ะมีนา ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ได้ปลุกปั่นยุยงราษฎรแยกดินแดน และได้มีการร้องเรียนไปยังประเทศกลุ่มมุสลิมทั่วโลกจนถูกทางราชการจับกุมเมื่อวันที่ 16 มกราคม 2491

พ.ศ. 2491 นายหะยีคือราแม กับพวกได้ก่อการร้ายขึ้นครั้งแรกที่บ้านตุงขยอ ตำบลจะแนะ อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส (กองประสานราชการ กรมการปกครอง, 2550: 21) แล้วขยายตัวลุกลามเข้าไปในพื้นที่ ตำบลปะลุกาสามะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส และในบริเวณหมู่บ้าน ตำบลที่ตั้งอยู่รอบเทือกเขาบูโด ซึ่งมีเขตติดต่อพื้นที่ 3 จังหวัด คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส กับบางส่วนของเทือกเขาบือยอ ในพื้นที่ตำบลกรงปินัง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เหตุการณ์ครั้งนี้มีชื่อเรียกกันโดยทั่วไปว่า “กบฏตุงขยอ” เจ้าหน้าที่ได้ยกกำลังเข้าปราบปรามอย่างรุนแรง จนนายหะยีคือราแมหลบหนีออกนอกประเทศ (สุทธิพงษ์ พรหมไพจิตร, ม.ป.ป.: 2)

พ.ศ. 2496 ทวนกูมะหมุดมะไฮยิดิน ถึงแก่กรรม ทวนกูยะลา นาเซอร์ ทายาทคนหนึ่งของพระยาสุริยะสุนทรบวรภักดี เจ้าเมืองสาयบุรี ดำรงตำแหน่งหัวหน้าใหญ่แทนและดำเนินแผนการจัดตั้งรัฐบาลมลายูปัตตานีขึ้น (สุทธิพงษ์ พรหมไพจิตร, ม.ป.ป.: 3)

พ.ศ. 2503 นายหะยีอามิน โต๊ะมีนา บุตรนายหะยีสุทรง โต๊ะมีนา ได้จัดตั้งหน่วยกู้ชาติทุกอำเภอ ในจังหวัดปัตตานี และคิดจะใช้กำลังปฏิบัติการ แต่ถูกจับกุมเสียก่อน หลังจากถูกปล่อยตัวเมื่อ พ.ศ. 2508 นายหะยีอามิน โต๊ะมีนา ได้หลบหนีไปอยู่ที่รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย และยังให้การสนับสนุนการก่อการร้ายภายในประเทศต่อไป

ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน นายเปาะสู วาเมดิซา หัวหน้าหน่วยกู้ชาติอำเภอรามัน จังหวัดยะลา เป็นหัวหน้าใหญ่กับนายเจ๊ะคอเลาะ ซาอู หัวหน้าหน่วยกู้ชาติ อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี เป็นรองหัวหน้า ได้จัดกองกำลังติดอาวุธ ก่อการร้ายอย่างรุนแรงในเขตจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส นายเจ๊ะคอเลาะ ซาอู ถูกจับกุมเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2508 นายเปาะสู มอบตัว เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2509

พ.ศ. 2506 เกิดขบวนการปฏิวัติสาธารณรัฐปัตตานี (PARNAS) นายหะยียูโซ๊ะ จะปะกียา ชาวอำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี เจ้าของโรงเรียนปอเนาะ บ้านโคกคั่นสะตอ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นผู้เริ่มต้นองค์การเพื่อปิตุภูมิของชาวมลายู 4 จังหวัดภาคใต้ มีชื่อย่อว่า “ขบวนการปฏิวัติสาธารณรัฐปัตตานี” จีน โดยมีชื่อย่อว่า ปาร์นาส (PARNAS) แต่ไม่ทราบที่มาของคำเต็ม จัดกองกำลังติดอาวุธก่อการร้ายในพื้นที่อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี บางส่วนของจังหวัดยะลา บางส่วนของอำเภอสะบ้าย้อย และอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ถึงขั้นปะทะกับเจ้าหน้าที่เมื่อเดือนตุลาคม 2512 ภายหลังหัวหน้าขบวนการได้หลบหนีการปราบปรามไปอยู่ในประเทศมาเลเซีย

พ.ศ. 2511 เกิดขบวนการองค์กรสหพันธ์ปัตตานีเสรี (PULO) กลุ่มนักศึกษาและผู้นำศาสนา ที่อยู่ในต่างประเทศได้จัดตั้งขบวนการองค์กรสหพันธ์ปัตตานีเสรีหรือขบวนการพูโล (PULO) ซึ่งมีชื่อเต็มว่า PATTANI UNITED LIBERATION ORGANIZATION หรือ PERTUBOHAN PERSATUAN PEMBIBASAN PATTANI ขบวนการนี้ได้ปรากฏตัวเด่นชัดในการชุมนุมประท้วงที่จังหวัดปัตตานี เมื่อ พ.ศ. 2518 ซึ่งในขณะนั้น นายตวนกูปรีอ กอตอนีรอ ราษฎรบ้านลูโป๊ะบะยะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส มีชื่อจัดตั้งว่า “คาร์ไบร์อันเคอร์เราะมาน” เคยใช้นามสกุลภาษาไทยว่า “ณ วัชราม” เป็นเลขราชการศูนย์อำนาจการใหญ่ ตั้งอยู่ที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย สำหรับกองกำลังติดอาวุธ ก่อการร้ายในประเทศไทยนั้น มี หะยีมะแอ สะอะ หรือ สะมะแอ ท่าน้ำ เป็นหัวหน้า

พ.ศ. 2512 เกิดขบวนการปฏิวัติแห่งชาติ (BRN) ย่อมาจาก BARISAN EVOLUSION NASIONAL หรือมีชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า LIBERATION FRONT OF REPUBLIC PATTANI มีนายหะยีอับลุการ์ิม บินฮัดสัน ชาวอำเภอหรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส เป็นหัวหน้า สภากลางตั้งอยู่ที่เมืองกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย มีอุดมการณ์ค่อนข้างไปทางสังคมนิยม โดยจะรวบรวมคนเผ่ามลายูเข้าด้วยกันแล้วจัดตั้งรัฐปัตตานีขึ้น (สุทธิพงษ์ พรหมไพจิตร, ม.ป.ป.: 4)

พ.ศ. 2513 เกิดขบวนการโจรเปาะเยาะ ผู้นำกองทัพกู้ชาติ (BNPP) คือ นายคือระ มะดีเยาะ หรือเปาะเยาะ มีสมญานามว่า “รายอบูเก๊ะ” หรือ เจ้าพ่อแห่งขุนเขา มีตำแหน่ง “ผู้บัญชาการใหญ่กองทัพกู้ชาติ” ยึดถือศาสนาบูโดเป็นฐานปฏิบัติการและบัญญัติ “กฎข้อบังคับของขบวนการกู้ชาติเพื่อปลดแอกประชาชน” โดยจัดแบ่งพื้นที่ 3 จังหวัด ออกเป็นเขตและสาขางานให้กับกลุ่มโจร มีหัวหน้ารับผิดชอบ ควบคุมพื้นที่ทำการก่อการร้าย โฆษณาชวนเชื่อและหารายได้ ทำให้ขบวนการ

บี เอ็น พี พี (BNPP) มีความเป็นปึกแผ่น ได้รับการสนับสนุนจากชาวไทยมุสลิมเป็นอย่างมาก ต่อมาได้เกิดขบวนการใหม่ขึ้นมาอีกหลายขบวนการทำให้ขบวนการ บี เอ็น พี พี (BNPP) ค่อย ๆ เสื่อมอิทธิพลลง (ปกครอง จินดาพล, 2546: 14)

พ.ศ. 2518 เกิดขบวนการซาบีลิลละห์ (ZABELILAH) ก่อตั้งโดยนายอำนวย ยูโซ๊ะ หรือ ดิง เยอร์มัน แยกตัวออกมาจากขบวนการ BNPP มีอุดมการณ์ต่อสู้เพื่อศาสนาอิสลามตามพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน และฮาดิส ผลงานสำคัญๆ ได้แก่ การก่อวินาศกรรมวางระเบิดรถด่วน สุโหลงโกลก-กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2520 วางระเบิดสนามบินดอนเมืองเมื่อเดือนกรกฎาคม 2520 หลังจากหัวหน้าขบวนการเสียชีวิตขบวนการนี้ก็เสื่อมสลายลง

พ.ศ. 2520 เกิดขบวนการแบลค ดี เซ็มเบอร์ (BLACK DECEMBER) ยังไม่ทราบว่าเป็นใครเป็นหัวหน้า เป็นผู้อ้างว่าได้วางระเบิดหน้าพระที่นั่งสนาม โรงพิธีช้างเผือก จังหวัดยะลา เมื่อ พ.ศ. 2520 วางระเบิดในพิธีตอยกระทงที่สวนสาธารณะจังหวัดยะลา เมื่อ 25 พฤศจิกายน 2520 วางระเบิดขบวนรถเร็ว ชนบุรี-สุโหลงโกลก เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2521 และวางระเบิดสถานีรถไฟเทพา จังหวัดสงขลา ในเวลาใกล้เคียงกันพื้นที่ก่อการร้ายส่วนใหญ่อยู่ในเขตจังหวัดยะลา

พ.ศ. 2521 เกิดขบวนการพรรคอิสลามกัวหน้า (GIP) นักศึกษาชาวไทยมุสลิมที่เรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยนิลัมบุรี เมืองโกตาบารู รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ได้รวมตัวกันจัดตั้งขบวนการก๊ีบ (GIP) ซึ่งมีชื่อเต็มว่า GREKKAN ISLAM PATTANI หรือพรรคอิสลามกัวหน้าแห่งปัตตานี ได้รับการสนับสนุนจากคาโต๊ะฮารี หัวหน้าพรรคปาส (PAS) ของประเทศมาเลเซีย แต่บทบาทของขบวนการโจรก่อการร้ายกลุ่มนี้ยังไม่ปรากฏชัดเจนนัก (ชูชาติ ทัศนเสถียร, 2550: 6)

พ.ศ. 2528 มีกำลังติดอาวุธของ ขจก.ประมาณ 42 กลุ่ม รวมกำลังประมาณ 600 คน เคลื่อนไหวอยู่ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และเกิดขบวนการมุจาฮิดินปัตตานี (BARISAL BERTINDAKAN MUJAHIDIN PATTANI) มีชื่อย่อว่า (B.M.P.P) ขึ้น ในวันที่ 18 กันยายน 2528 เพื่อรวบรวมโจรก่อการร้ายต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยนำแนวคิดจากประเทศอัฟกานิสถาน เพื่อให้เกิดเอกภาพในการบังคับบัญชา มีการเคลื่อนไหวทางด้านการเมืองอยู่ในประเทศมาเลเซีย ((วิโรจน์ ราชรักษ์, 2549: 56; พตท. 43, 2548: 4 อ้างถึงใน สุทธิพงศ์ พรหมไพจิตร, ม.ป.ป.: 9) จนกระทั่ง พ.ศ. 2531-2535 กลุ่มโจรก่อการร้ายดังกล่าวได้ยุบ และชักจูงมิให้ชาวไทยมุสลิมส่งบุตรหลานเข้าเรียนหนังสือไทย เฝ้าโรงเรียน จับครูเรียกค่าไถ่ (ชูชาติ ทัศนเสถียร และคณะ, 2550: 27) นอกจากนี้ยังมีขบวนการ บี เอ็น พี พี ยังคงเคลื่อนไหวอยู่ในประเทศมาเลเซีย โดยให้การสนับสนุนขบวนการโจรก่อการร้ายกลุ่มอื่นๆ ในประเทศไทย

สรุปว่าปัญหาความขัดแย้งจากสถานการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นใหม่ในไม่กี่ปีที่ผ่านมา แต่ปัญหาดังกล่าวได้ถูกสะสมและไม่ได้สะสางมาอย่าง

ยาวนาน ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้พยายามศึกษาสาเหตุการเกิดปัญหาและใคร่ขอนำเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2 สาเหตุการเกิดปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

สมศักดิ์ แขวงโสภา พลตำรวจตรี (2551: 19-27) ได้วิเคราะห์และสรุปประเด็นสาเหตุการก่อตัวของสถานการณ์การก่อเหตุร้ายอันแสดงถึงความเรื้อรังยาวนานของปัญหา ดังต่อไปนี้

1.1 การสูญเสียอำนาจของเจ้าเมืองเก่า ซึ่งทัศนคติของชาวปัตตานีตั้งแต่ในอดีตเห็นว่าเป็นการสูญเสียเอกราชอธิปไตยของชาติและรัฐบาลไทยมิได้คำนึงถึงศักยภาพของพลังอำนาจทางประวัติศาสตร์เพื่อคลี่คลายปัญหาอย่างแท้จริง

1.2 ความแตกต่างกันในเรื่องศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ทำให้ยากต่อการผสมผสานกลมเกลียวกับกลุ่มชนที่นับถือศาสนาและวัฒนธรรมอื่น

1.3 ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ห่างไกลจากกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นศูนย์กลางอำนาจรัฐ การไปมาติดต่อกับประเทศมาเลเซียได้สะดวกมากกว่า ประกอบกับความเป็นประเทศมุสลิมเช่นเดียวกันทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นคนมาเลย์ เพราะมีเชื้อชาติและศาสนาเดียวกัน รวมทั้งบางคนและบางกลุ่มมีความเชื่อที่ผิดว่าการเป็นคนไทยนั้นคือ การยอมรับนับถือศาสนาพุทธจึงเกิดการต่อต้านอย่างรุนแรง

1.4 ปัญหาด้านเศรษฐกิจจากสภาพความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก ขาดโอกาสทางการศึกษา ขาดการถูกชักจูงใจและโฆษณาชวนเชื่อ

1.5 จากบุคลิกภาพของชาวไทยมุสลิมที่อ่อนน้อมถ่อมตน เชื่อว่าผู้นำ ผู้อาวุโสทำให้ผู้นำทางศาสนาและผู้นำท้องถิ่นในอดีตพยายามสร้างอิทธิพล และมีศักดิ์ความเป็นบัพพัญญุตินแห่งศาสนา เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์โดยไม่ถูกต้อง และพยายามสร้างเงื่อนไขของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้เกิดความรุนแรงอยู่ตลอดเวลา

1.6 อิทธิพลทางการเมืองจากประเทศเพื่อนบ้านที่พยายามแทรกซึมและขยายตัวเข้ามาในเขตพื้นที่

1.7 ในระยะต่อมามีสภาพปัญหาอันเกิดความซับซ้อนสับสนขึ้นอีกหลายประเด็น ทั้งสาเหตุจากความไม่เข้าใจต่อสภาพปัญหาที่แท้จริงในพื้นที่ของข้าราชการ และส่วนราชการต่าง ๆ ไม่ปฏิบัติตามนโยบายรัฐบาลในบางเรื่อง ซึ่งมีผลกระทบต่อความสำเร็จตามแผน รวมทั้งมีกลุ่มแอบอ้างตลอดจนการขยายตัวของปัญหาอาชญากรรมและอาชญากรรมบางประเภทสูงขึ้น เช่น การกรรโชกทรัพย์

มณูญ หนุสงค์ (2550: 83-92) ได้วิเคราะห์ถึงสาเหตุข้อบกพร่องของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ปกครองในการปกครอง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ผ่านมาและสรุปได้ ดังนี้

1.1 การปกครองยังไม่เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แท้จริงในทางปฏิบัติ ส่งผลให้ความนิยมของประชาชน ยังหวั่นไหวต่อการปกครองของทางรัฐ

1.2 ในอดีตความเจริญและความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ยังด้อยกว่ามาเลเซียทุกด้าน จึงเกิดข้อเปรียบเทียบ

1.3 ข้าราชการยังมีความรู้สึกเป็นนายราษฎร หรือผู้ปกครองราษฎรมากกว่าการรับใช้ราษฎรอย่างจริงใจและพร้อมที่จะแก้ปัญหา

1.4 ยังพบข้าราชการที่ขาดความซื่อสัตย์สุจริตอยู่มากที่ปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนตัว และปฏิบัติงานต่อประชาชนเพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทนในรูปแบบต่าง ๆ

1.5 อดีตข้าราชการยังดูหมิ่นราษฎรว่าเป็นอิสลามมีความรู้่น้อย และไม่ยอมให้บริการหรือให้คำแนะนำใด ๆ มากนัก

1.6 ระบบข้าราชการไทยทำงานล่าช้า ไม่ค่อยมีความยืดหยุ่นในกรณีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอิสลาม

1.7 ขาดความสามัคคีในหมู่ข้าราชการด้วยกันเอง

1.8 ข้าราชการไม่ให้ความสำคัญเป็นธรรมแก่ราษฎร มีความลำเอียงเข้าข้างพรรคพวกของตนเอง

1.9 ราษฎรมีความรู้่น้อยในเรื่องระบบการปกครอง และในการติดต่อราชการจึงไม่สามารถเข้าใจระเบียบแบบแผนงานของทางราชการดีพอ การติดต่อจึงมักไม่ถูกต้องตามสายงานอยู่บ่อยครั้ง จึงถูกบ้ายเบี่ยงงานว่าไม่ใช่หน้าที่ของตนและมักไม่ให้คำแนะนำเพิ่มเติม จึงทำให้ราษฎรมีความรู้สึกเสียเวลา และเบื่อหน่ายต่อการติดต่อกับข้าราชการไทย

1.10 ข้าราชการไทยไม่ทราบภาษาพื้นเมือง และขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นเมืองเมื่อไม่เข้าใจกันแล้ว จึงเกิดความขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลา

1.11 ทางราชการมีการเรียไรเงินจากราษฎรอยู่บ่อยครั้ง

1.12 ข้าราชการที่ประพฤติไม่ดี เมื่อมีการสอบสวนเข้าข้างกัน โดยไม่มีการลงโทษกัน ทำให้ประชาชนไม่พอใจและมีความขุ่นเคืองอย่างมาก

1.13 ทำให้ราษฎรมีความรู้สึกเป็นคนไทยลดน้อยลงเรื่อย ๆ เป็นช่องทางให้ฝ่ายตรงข้ามฉกฉวยโอกาสเข้าแทรกแซงยูแหยได้โดยง่าย

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าสาเหตุการเกิดปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีมากมายหลายสาเหตุ ทั้งที่มาจากการเมืองการปกครอง ความแตกต่างทางด้านภาษา ศาสนา

วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาวะเศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งการขาดคุณธรรมของข้าราชการ ที่ทำงานในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยจะใคร่รวบรวมสภาพปัญหาความขัดแย้งตามปัจจัยสาเหตุตามที่มี ผู้รวบรวมไว้นำเสนอในหัวข้อ 3.3 ดังนี้

3.3 สภาพปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และ จังหวัดสงขลา เป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อน ซับซ้อนเกี่ยวข้องกับเชื่อมโยงทั้งท้องถิ่นและระดับชาติ ซึ่ง สามารถแยกสภาพปัญหาความขัดแย้งตามปัจจัยสาเหตุดังต่อไปนี้ (ชูชาติ ทศนเสถียร, 2550: 1-4)

1. สภาพปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากปัจจัยทางสังคมจิตวิทยา เป็นสภาพ ปัญหา อันเกิดจากความไม่เข้าใจและความหวาดระแวงต่อกันระหว่างไทยพุทธและไทยมุสลิม ซึ่งเป็นความรู้สึกที่ฝังลึกมานาน และหากมีเหตุการณ์ต่อสังคมและวัฒนธรรม ความไม่เข้าใจและ ความหวาดระแวงระหว่างกันจะมีเพิ่มขึ้น และทำให้กลุ่มคนที่ไม่หวังดีสามารถแสวงหาประโยชน์ หยิบยกเป็นเงื่อนไขสร้างความแตกแยกในสังคมได้โดยง่าย

2. สภาพปัญหาด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพ ในการพัฒนาเศรษฐกิจค่อนข้างสูง แต่จากการดำเนินการพัฒนาที่ผ่านมาไม่ได้ส่งผลให้ภาค เศรษฐกิจของจังหวัดชายแดนภาคใต้เติบโตเท่าที่ควร การพัฒนาดำเนินการอย่างจำกัดอยู่บนฐาน การผลิตสาขาเดิม เพียงแต่ปรับประสิทธิภาพการผลิตและการเพิ่มตลาดขึ้นเท่านั้น การขยายการ ผลิตไปสู่สาขาอื่นๆ เป็นไปอย่างเชื่องช้า ซึ่งหลายฝ่ายได้อ้างเหตุที่สำคัญคือ ความไม่สงบที่มีอยู่ใน พื้นที่และทำเลที่ตั้งที่อยู่ห่างไกลศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความลังเล ของทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชนในการตกลงใจลงทุน การพัฒนาที่ล่าช้าดังกล่าวได้ส่งผลกระทบ โดยตรงคือ ไม่สามารถรองรับการเจริญเติบโตทางสังคมและประชากรแรงงานในพื้นที่ และได้ ส่งผลทางอ้อมกับปัญหาอื่นๆ ตามมาเป็นลูกโซ่ เช่น อาชญากรรม ยาเสพติด ปัญหาความไม่พอใจ ของประชาชนต่ออำนาจรัฐที่เห็นว่ารัฐไม่จริงจังต่อการแก้ปัญหาปากท้องของประชาชน

3. สภาพปัญหาการขาดเอกภาพในการดำเนินงาน โดยที่ปัญหาจังหวัดชายแดน ภาคใต้มีลักษณะซับซ้อนและเกี่ยวพันกันเป็นลูกโซ่ ในแง่ตัวเจ้าหน้าที่ ระบบการศึกษา ระบบการ พัฒนาและการป้องกันและปราบปราม ฯลฯ การแก้ปัญหาเฉพาะจุดจุดหนึ่งหรือต่างคนต่างทำไม่ สามารถลดทอนปัญหาได้อย่างมีพลัง

4. สภาพปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากปัญหาผู้ก่อการร้าย คอมมิวนิสต์และโจรคอมมิวนิสต์มลายา โจรอาชญากรรมธรรมดา และกลุ่มโจรก่อการร้าย (จกร,) ซึ่งมีอยู่หลายกลุ่มหลายพวก เช่น กรณีการเคลื่อนไหวกองขบวนการโจรก่อการร้ายของ ขบวนการ พุโล ขบวนการ บี, อาร์, เอ็น ส่วนขบวนการบี เอ็น พี พี นั้น ยังคงเคลื่อนไหวก่อการร้ายอยู่ในประเทศ

มาเลเซียโดยการให้การสนับสนุนขบวนการโจรก่อการร้ายกลุ่มอื่นๆ ในประเทศไทย ขบวนการโจรก่อการร้ายแต่ละขบวนการแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยๆ 3-5 คน โดยเรียกชื่อกลุ่มตามชื่อจัดตั้งของหัวหน้ากลุ่มที่ยังคงปฏิบัติการก่อการร้ายอยู่ในขณะนี้ มีดังนี้

จังหวัดยะลา

ขบวนการบีอาร์เอ็นมี 10 กลุ่มคือ สะมะแอ ใฝ่มัน เปาะรายู เปาะยะลา สะแมบยอ มะสุไหงบาตู ซือแม็ง กาบา สะแมง บายอ ซาลาฮุดดีน สุกกรี คีสะเอ๊ะ ดอโรสะ อาแว

ขบวนการพูโล มี 5 กลุ่มคือ อามูยาบาล ยะโก๊ะ สะบือรัง ไต่ชะแซ กรงปีนัง บือราเฮง ตะไละเลาะหะรงค์ ลีแด (ชูชาติ ทศนเสถียร, 2550: 1-4)

จังหวัดนราธิวาส

ขบวนการพูโล มี 16 กลุ่มคือ หะยีดาโอ๊ะ ทำน้ำ ตอละ นาโต บาบอ โกะ มะดาโอ๊ะ สะมะแอ เปาะ ตอแล อามูยาบาล โอ๊ะ แวง ยีดิง ยูนุห์ มะนาวี เปาะตูแวง สุกตั้ง สากอ หะยีแอ (จือแม) ไต่ชะแซง บาสารี โคนิบง อาเค๊ะ ยาอารียะ ไต่ชะบางตาง มะดาโอ๊ะ สะมะแอ

ขบวนการบีอาร์เอ็น มี 6 กลุ่มคือ อารียะ ไต่ชะบางตาง มะ สุไหงบาตู ดิง กูแบสาลอ อาแว บูเก๊ะ รอนิง เลาะมา เปาะมูดอ

ขบวนการคาสตานตราเสือด้า (เป็นกลุ่มเยาวชนที่เกิดขึ้นใหม่) มี 1 กลุ่ม ใช้ชื่อ เปาะตูแวง (ชูชาติ ทศนเสถียร, 2550: 1-4)

จังหวัดปัตตานี

ขบวนการพูโล มีกลุ่มย่อย 4 กลุ่มคือ ตอเฮ เฮาะ อามูยาบาล ยะโก๊ะ สะบือรัง ไต่ชะกูมะแอ แรมโบ้ 3 (มะ แรมโบ้)

ขบวนการบีอาร์เอ็น มีกลุ่มย่อย 2 กลุ่มคือ เปาะยะลา (เปาะรายู) เจ๊ะมู กือเยาะ (ชูชาติ ทศนเสถียร, 2550: 1-4)

จังหวัดสงขลา

ขบวนการพูโล มีกลุ่มย่อย 1 กลุ่มคือ หะยีดาโอ๊ะ ทำน้ำ ขบวนการบีพี 03 มีกลุ่มย่อย 1 กลุ่มคือ หมะ ปูยง ยะหา สำหรับในช่วงนี้กลุ่มต่าง ๆ ยังคงเคลื่อนไหวอยู่ในเขตพื้นที่อิทธิพลของตนอยู่ต่อไป แต่ไม่สามารถขยายพื้นที่การเคลื่อนไหวในลักษณะจรยุทธ์เพิ่มขึ้นได้ พื้นที่การเคลื่อนไหวลักษณะจรยุทธ์ลดลงเป็นลำดับ มีสาเหตุเนื่องจากประชาชนเริ่มไม่ให้ความร่วมมือและให้การสนับสนุนเหมือนแต่ก่อน ขบวนการระดับแนวหน้าในประเทศมาเลเซียเริ่มปรับเปลี่ยนปฏิบัติการใหม่ มีการจัดตั้งกลุ่มใหม่ ๆ ขึ้นหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มพูโลใหม่ กลุ่มฮามูฮิยาด กลุ่มเยาวชนมุสลิมใหม่ กลุ่มตาลแดง ฯลฯ โดยมุ่งเน้นการเข้าหาแนวร่วมและสมาชิกตามสถานศึกษา โรงเรียน ปอเนาะ หรือกลุ่มวัยรุ่นที่คิดยาเสพติดในพื้นที่ การปฏิบัติเริ่มหันมาใช้วิธีการก่อวินาศกรรมแล้วทั้งจดหมายเรียกร้องเอกราชปัตตานี มีความพยายามที่จะให้เปิดการเจรจาขึ้นระหว่างรัฐบาลไทยกับ

ขบวนการ โดยพยายามดึงเอามุสลิมโลก (Organization of Islamic Countries, OIC) และกลุ่มอาเซียน (ASEAN) เข้าร่วมด้วยเพื่อยกระดับการต่อสู้ให้เข้าสู่สากล (กองการข่าว ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2549: 12)

นอกจากนี้ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2550: 40-42) ได้ศึกษาพบว่าสภาพปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เกิดจากสาเหตุความแตกต่างทางด้านศาสนา ภาษา ความไม่รู้ภาษาไทย การมีโรงเรียนปอเนาะ เพื่อใช้เป็นที่หลบซ่อนตัว ปัญหา “เด็กกำพร้า” เพราะมีการหย่าร้างกันมาก ในสังคมมุสลิมและความยากจน ทำให้ง่ายต่อการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อชักชวนเข้าเป็นแนวร่วมในการก่อเหตุร้ายขึ้นในพื้นที่

คณะทำงานไทยมุสลิมแก้ปัญหามุสลิม (ม.ป.ป.: 2) ได้สรุปสภาพปัญหาของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่ามีสาเหตุเกิดจาก ความแตกต่างทางสังคม วัฒนธรรม จารีตประเพณี ความหวาดระแวงว่า รัฐบาลจะลบล้างประเพณีของชาวไทยมุสลิม และลักษณะทางสังคมมุสลิมเป็นสังคมปิด และต้องเชื่อผู้นำ จึงง่ายต่อการชี้นำจากกลุ่มที่มีปัญหา

ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (2550: 20) สรุปสภาพปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ไว้ใน 3 ลักษณะคือ

- 1) ชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม ไม่นิยมพูดและใช้ภาษาไทย
- 2) การด้อยการศึกษา และขาดโอกาสศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น
- 3) 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีสังคมลักษณะเฉพาะมีสภาพเป็นสังคมปิด

สรุป สภาพปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีลักษณะเป็นเงื่อนไขที่เกิดขึ้นอย่างซับซ้อนในสังคม เช่น สภาพปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากปัจจัยทางสังคมจิตวิทยา สภาพปัญหาด้านเศรษฐกิจ สภาพปัญหาการขาดเอกภาพในการดำเนินงาน ปัญหาผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์และโจรคอมมิวนิสต์มลายา โจรอาชญากรรมธรรมดา และกลุ่มโจรก่อการร้าย (จกร.) ซึ่งมีอยู่หลายกลุ่มหลายพวก รวมทั้งลักษณะเฉพาะของสังคมที่ขาดโอกาสด้อยการศึกษา อ่อนทักษะด้านภาษาไทย สภาพสังคมปิด ความแตกต่างทางสังคม วัฒนธรรม จารีตประเพณี รวมทั้งความหวาดระแวงว่า รัฐบาลจะลบล้างประเพณีของชาวไทยมุสลิม ซึ่งสาเหตุและสภาพปัญหาเหล่านี้เป็นจุดอ่อนทำให้ฝ่ายที่ไม่หวังดีต่อบ้านเมืองเข้าแสวงหาผลประโยชน์โดยใช้เงื่อนไขดังกล่าวสร้างปัญหา และขยายความขัดแย้งให้เกิดขึ้นอย่างยาวนาน

4. สภาวะเลี้ยวจากปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

เหตุการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้เปรียบเสมือนไฟสุ่มขอน ซึ่งยังคงคุกรุ่นตลอดเวลา คราวใดที่ลมพัดแรงก็จะลุกไหม้อย่างรวดเร็วและเหตุการณ์ก็เป็นเช่นนี้ตลอดมา เป็นเวลาช้านาน โดยปัญหาคนว่างงานและขาดการศึกษา ปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัวที่มีรายได้ไม่พอใช้จ่าย ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ จึงเกิดมีคนร้ายตั้งเป็นก๊กเป็นกลุ่ม ทำการปล้นฆ่า ชิงทรัพย์ จับตัวไปเรียกค่าไถ่ ปิดสวนบาง อยู่เป็นระยะโดยที่ราษฎรไม่สามารถทำมาหากินได้โดยปกติสุข และต้องหวาดกลัวคนร้ายที่มาคุกคามอยู่ตลอดเวลา

เมื่อคนร้ายมีมากขึ้นเรื่อยๆ จึงได้ก่อตัวขึ้นเป็นขบวนการและขยายตัวไปด้านการเมือง กลายเป็นโจรขบวนการแบ่งแยกดินแดน ซึ่งหัวหน้ามักจะมีอุดมการณ์ทางการเมืองผสมผสานอยู่ด้วย และอยู่ภายใต้การควบคุมของขบวนการดังกล่าว โดยมีพัฒนาระเบียบวินัยให้สูงขึ้น และยิ่งไปกว่านั้น จังหวัดชายแดนภาคใต้ในอดีตยังมีโจรจีนคอมมิวนิสต์หลายเข้าหลบซ่อนหลงเหลืออยู่ และเสริมสร้างอิทธิพล ทำให้โจรแบ่งแยกดินแดนนำหลักการบางอย่างของโจรจีนคอมมิวนิสต์ ได้มาใช้ เช่น การรบบแบบกองโจรแบบคอมมิวนิสต์ และการจัดตั้งองค์การเพื่อให้เป็นกำลังสนับสนุนโดยใช้คนในพื้นที่ก่อความวุ่นวายต่างๆ ในพื้นที่ กระทบกระเทือนต่อขวัญกำลังใจของประชาชน เช่น การฆ่า การจับคนไปเรียกค่าไถ่ การขู่เชือด การเรียกเก็บเงินจากเจ้าของสวนยางและกรรมกรสวนยาง การปฏิบัติการของโจรทั้งสองพวกนี้ มีการประสานกันที่จุดยอด คือ ดังจะเห็นจากเอกสารที่กล่าวถึงหลักการต่อสู้ของขบวนการแบ่งแยกดินแดน ซึ่งเป็นหลักการของกองโจรคอมมิวนิสต์ โดยมีเป้าหมายขั้นสุดท้ายที่ต้องการคือ การทำให้บ้านเมืองลุกเป็นไฟ ทำให้ประชาชนมองเห็นว่าบ้านเมืองไร้ชื่อไร้แป และรัฐบาลไม่มีความหมาย และไม่มีความสามารถพอที่จะปราบปราม เพื่อให้ประชาชนหันหน้าไปพึ่งตน และพวกตนให้เป็นฝ่ายคุ้มครองพวกเขาแทน อันเป็นวัตถุประสงค์และกลวิธีของคอมมิวนิสต์อยู่แล้ว(ประคิษฐ์ เรื่องคิษฐ์, 2550: 9-15)

ปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยของจังหวัดชายแดนภาคใต้นี้ รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญเป็นอันมาก ได้ทุ่มเทงบประมาณเพื่อการปราบปรามไม่ใช่น้อย ดังจะเห็นว่าได้มี แผนการปราบปรามคนร้ายอย่างต่อเนื่องตลอดมา เมื่อมีการถอนกำลังกลับเพราะหมดงบประมาณเหตุการณ์ในพื้นที่ก็กลับฟื้นคืนตัวขึ้นมาอีกเช่นเดิม และอาจมีแนวโน้มลุกลามกว่าเดิม เมื่อพิจารณาด้านการปราบปรามก็มีอุปสรรคมาก เช่น กองกำลังตำรวจภูธรท้องถิ่นที่เท่าที่มีอยู่ ยังไม่เพียงพอแก่การรักษาความสงบ เพราะการจัดกองกำลังของกลุ่มโจรมีการกระจายตัวทุกหมู่บ้านและมีความเข้มแข็งมากขึ้น (มนูญ หนูสงค์, 2550: 82-85)

ในท้องถิ่นทุรกันดารส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สวน ไร่ นา และป่าเขา ที่ตั้งของบ้านเรือนของประชาชนอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย ไม่เป็นกลุ่มก้อน และการรักษาความปลอดภัยไม่สามารถกระทำได้สะดวก ด้านการข่าวก็ยังด้อยประสิทธิภาพอยู่ โดยยังขาดการรวบรวม และประมวลผลตามหลักการ การทำงานก็ทำข่าวเฉพาะหน้าเป็นส่วนใหญ่ ประกอบกับประชาชนส่วนใหญ่ไม่ให้ความร่วมมือ เนื่องจากไม่มีความใกล้ชิดกัน พูดต่างภาษาและสื่อสารกันไม่เข้าใจ และโดยส่วนมากประชาชนได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของโจร และคนร้าย ซึ่งใช้อำนาจเด็ดขาดไม่สามารถจะพูดเปิดเผยรายละเอียดได้ เพราะมีความหวาดกลัวอิทธิพลของกลุ่มโจรมากกว่าตำรวจ นอกจากนี้ยังมีอุปสรรคขาดแคลนด้านเครื่องมือ เครื่องใช้ ทำให้ขวัญและกำลังใจน้อยลง ส่งผลให้การปราบปรามไม่ได้ผลเท่าที่ควร จึงทำให้การคุกคามต่างๆ ยังมีอยู่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ใกล้เคียง และขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ(เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร, 2550: 14-16)

จากรายงานลับของกรมตำรวจ สำนักงานตำรวจภูธรภาค 9 (2548) พบว่าแหล่งกบดานและพักพิงของผู้ที่มีส่วน ในการก่อให้เกิดสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ของจังหวัดสงขลามักจะอยู่ในเขตชุมชนที่มีลักษณะอ่อนแอ เช่น มีปัญหาอาชญากรรม ทำให้คนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ที่ติดยา มีโอกาสถูกชักจูงจากผู้ก่อการร้ายรวมทั้งผู้ที่ไม่หวังดีต่อประเทศชาติได้โดยง่าย ทั้งนี้ พื้นที่ใน 4 ชุมชนที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาคือ ชุมชนเตาอิฐ ชุมชนเก้าเส้ง ชุมชนพะวงและชุมชนทุ่งหวัง เป็นพื้นที่ซึ่งเคยมีรายงานว่าเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยและมีโอกาสเป็นแหล่งกบดานของผู้ก่อความไม่สงบมาก่อน (กรมตำรวจ.2548)

5. สถานการณ์การเกิดเหตุการณ์ระเบิดใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และผลกระทบอันเนื่องมาจากปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในจังหวัดสงขลา

จากการศึกษาข้อมูลของศูนย์ปฏิบัติการสำนักงานตำรวจแห่งชาติส่วนหน้า (สปก, ตร, สน) ที่ตั้งฐานบัญชาการอยู่ที่จังหวัดยะลา ระบุว่า สถิติการก่อเหตุร้ายแรงด้วยระเบิด เพิ่มขึ้นสูงทุกปี และทุกพื้นที่ที่แบ่งเป็นจ.นราธิวาส จากเหตุระเบิด 40 ครั้งในปี 2547 เพิ่มขึ้นเป็น 161 ครั้งในปี 2548 จากนั้นพุ่งเป็น 182 ครั้งในปี 2549 และ 283 ครั้งในปี 2550 รวม 4 ปี เกิดระเบิดถึง 666 ครั้ง

จ.ยะลา ปี 2547 เกิดระเบิดเพียง 22 ครั้ง/ปี 2548 เพิ่มขึ้นเป็น 69 ครั้ง จากนั้นพุ่งเป็น 118 ครั้งกับ 191 ครั้งใน ปี 2549/และปี 2550 รวม 4 ปี เกิดระเบิดถึง 400 ครั้ง

จ. ปีตตานี ปี 2547 เกิดระเบิดเพียง 3 ครั้ง และค่อย ๆ เพิ่มสูงขึ้นในปี 2548 เป็น 36 ครั้ง/ปี 2549 มีระเบิด 41 ครั้ง และสูงสุดในปี 2550 ถึง 121 ครั้ง รวม 4 ปี เกิดระเบิดทั้งสิ้น 201 ครั้ง

จ.สงขลา แม้จะมีพื้นที่ถูกผนวกรวมเข้าไปอยู่ในสถานการณ์ความรุนแรงและเสี่ยงภัยต่อการเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบดังกล่าวเพียง 4 อำเภอ คือ จะนะ สะบ้าย้อย เทพา และนาทวีแต่ก็มีสถิติระเบิดเพิ่มขึ้นเช่น โดยในปี 2547 เกิดระเบิดเพียง 3 ครั้ง/ปี 2548 ขยับเป็น 9 ครั้ง/ปี 2549 เพิ่มขึ้น 17 ครั้ง และปี 2550 ระเบิดถึง 22 ครั้ง รวมเป็น 51 ครั้งในรอบ 4 ปี

จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์หน่วยการทำลายเก็บกู้วัตถุระเบิด (กทบ.) และผู้รู้อื่น ๆ พบว่าเหตุการณ์ความไม่สงบจากปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เริ่มรุนแรงขึ้นนับตั้งแต่มีการปล้นปืนจากค่ายทหารเมื่อประมาณเดือนมกราคม 2547 ซึ่งผู้ให้ข้อมูลบางท่านให้ความเห็นว่าเหตุการณ์ความไม่สงบอาจเนื่องมาจากหลายสาเหตุ เช่น ผู้ไม่ประสงค์ดีต้องการทำลายระบบเศรษฐกิจของประเทศ และต้องการลดความเชื่อมั่น (discredit) ในการบริหารงานของรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร บางท่านให้ความเห็นว่าเหตุการณ์ความไม่สงบเหล่านี้เกิดขึ้นหลังจากมีนโยบายการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองโดยใช้ระบบผู้ว่าซีอีโอ (CEO-Chief Executive Officer) บางท่านเห็นว่าการที่รัฐบาลตัดสินใจส่งทหารไปช่วยสหรัฐที่อิรักเป็นสาเหตุสำคัญของความขัดแย้ง เพราะชาวมุสลิมไม่เห็นด้วยกับการกระทำดังกล่าว บางท่านมองว่ารากเหง้าที่แท้จริงของปัญหามาจากขบวนการค้ายาเสพติดที่เสียผลประโยชน์ในช่วงรัฐบาลของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ส่วนบางท่านให้ความเห็นว่าความไม่สงบทั้งหมดเกิดจากนโยบายการเมืองการปกครองที่ผิดพลาดเกี่ยวกับประเด็นการยุบหน่วยงาน สอบต. ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ให้เอกชนมาร่วมดูแลความสงบเรียบร้อยของชายแดน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลบางท่านเห็นว่าการเมือง การแสวงหาอำนาจ ความต้องการงบประมาณของกลุ่มคนไม่ดี ผสมผสานกับอุดมการณ์ด้านความเชื่อเรื่องรัฐอิสระ ในพื้นที่ซึ่งมีจุดอ่อนตรงที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งทางศาสนาและวัฒนธรรม เมื่อรวมกับช่องว่างทางโอกาสของสังคม ปัญหาการศึกษาที่ด้อยคุณภาพ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเมือง หรือนักธุรกิจ หรือผู้นำกลุ่มก่อความไม่สงบ ผนวกโอกาส เพื่อหวังผลประโยชน์เฉพาะตนเฉพาะกลุ่มของตนก่อเหตุการณ์ทั้งหลายเหล่านั้นขึ้น (ศูนย์ปฏิบัติการสำนักงานตำรวจแห่งชาติส่วนหน้า อ้างถึงใน อิสระนิวส์, 2551)

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เป็นเหตุให้เกิดสถานะเสี่ยงต่อความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในเขตพื้นที่ สามารถสรุปผลการวิจัยที่เป็นแนวทางในการศึกษา เพื่อให้ทราบถึงมาตรการในการป้องกันตนเองของประชาชนในการลดสถานะเสี่ยงจากปัญหาความขัดแย้ง 3 จังหวัด ชายแดนภาคใต้ ได้ดังนี้

ดลมนรรัตน์ บากา เกษตรชัย แะหิม (2551) ศึกษาวิถีชีวิตของเยาวชนไทยมุสลิม เพื่อเสริมสร้างสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า เยาวชนมุสลิมในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ มีวิถีชีวิตที่ขัดกับหลักการศาสนาอิสลาม และมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักการอิสลาม และพบว่าเยาวชนมีส่วนร่วมจริงตามที่ปรากฏในข่าว โดยมีสาเหตุที่สำคัญ 3 ประการคือ ต้องการค่าจ้างในรูปแบบเงินและยาเสพติด ไม่มีผู้ใหญ่ดูแลอบรมสั่งสอนอย่างใกล้ชิด และรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือถูกหลอก

ธีรศักดิ์ สารภูษิตสันต์ (2551: บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบการรักษาความปลอดภัยตนเองของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยพบมี 12 มาตรการที่สำคัญคือ การรวมพลังชุมชน การฝึกอบรมยุทธวิธีการรักษาความปลอดภัย การกำหนดพื้นที่การรักษาความปลอดภัย การจัดให้มีการระวังป้องกันเหตุ การจัดให้มีระบบสัญญาณแจ้งเหตุและการสื่อสาร ระบบยามรักษาการ การควบคุมบุคคลและยานพาหนะ การสนธิกำลัง การหาข่าว สังคมจิตวิทยา การเสริมสร้างขวัญกำลังใจผู้ปฏิบัติงาน และการประเมินผล ซึ่งทุกมาตรการได้รับความร่วมมือจากประชาชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจึงทำให้ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น ความเสียสละ ทูมเทของผู้นำ การเคารพซึ่งกันและกันรวมทั้งรูปแบบเสริมพลังชุมชนโดยการประชุมแบบสูกมปากัด ทำให้การดำเนินงานทุกอย่างประสบความสำเร็จ

บุญบง ชัยเจริญวัฒน์ และคณะ (2551: 43) ศึกษานโยบาย และแนวทางการแก้ปัญหาความไม่สงบและการพัฒนาพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความไม่สงบคือ 1) ปัจจัยด้านบุคคลและกลุ่มบุคคล คือ ความยากจน ขาดการศึกษา การบริการของเจ้าหน้าที่ของรัฐกลุ่มก่อการร้าย 2) ปัจจัยด้านโครงสร้าง คือ รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่ำ (จังหวัดนราธิวาส 3,230 บาท/คน/เดือน) อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจลดลง ฟังพาเกษตรกรรม สัดส่วนคนจน ร้อยละ 17.5 สูงกว่าภาคใต้/ประเทศไม่มีที่ดินทำกิน มีภาระการฟังกสูง การบริการภาครัฐไม่สอดคล้องกับหลักการอิสลาม เป็นต้น 3) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคือ พื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นร้อยละ 22.8 (ปี 2543) เป็นร้อยละ 24.9 (ปี 2547) ปริมาณสัตว์น้ำลดลง ดินเสื่อมคุณภาพ การกัดเซาะชายฝั่ง พื้นที่เสี่ยงแผ่นดินถล่ม เป็นต้น 4) ปัจจัยทางสังคมคือ ประชากรมุสลิมร้อยละ 79.3

หรือ 1.4 ล้านคน การศึกษาค่า คุณภาพชีวิตไม่ดี ชุมชนรวมกลุ่มเหนียวแน่น การเคลื่อนย้ายประชากร ออกจากพื้นที่ 5) ปัจจัยทางกระบวนการยุติธรรมและการจัดการองค์การคือ การบังคับใช้กฎหมายไม่เป็นธรรม มีปัญหาในขั้นตอนนำไปปฏิบัติกระบวนการยุติธรรมไม่สามารถเป็นที่พึ่งของชุมชนได้ ขาดการบูรณาการข้อมูลและการปฏิบัติงาน เป็นต้น 6) ปัจจัยด้านภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และชาติพันธุ์ คือ ความแตกต่างของการนับถือศาสนา ภาษา ประวัติศาสตร์ถูกเบียดเบียนไป เป็นต้น 7) ปัจจัยสถานการณ์สากลคือ การพยายามยกระดับให้เป็นปัญหาสากล สันนิบาตมุสลิมโลก (World Muslim League) Organization of Islamic Countries (OIC) นโยบายสมานฉันท์ของสหพันธรัฐมาเลเซีย ผลการศึกษาเห็นว่า นโยบาย มาตรการ และแนวทางการแก้ปัญหาความไม่สงบและการพัฒนาพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศ ดังนั้นจึงมีความสำคัญและเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการทบทวนและปรับเปลี่ยนนโยบายให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่แปรเปลี่ยนไป รวมถึงการปฏิบัติตามนโยบายและการประเมินผลนโยบาย ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง

ปิยะ กิจถาวรและคณะ (2550: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน กรณี: การอพยพย้ายถิ่นในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และแนวทางแก้ไข พบว่าข้อเสนอแนะในการลดผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน และชุมชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการประเมินสถานการณ์ในพื้นที่โดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 160 คนใน 27 ตำบล 9 อำเภอ สรุปได้ว่า เจ้าหน้าที่รัฐยังไม่สามารถลดอิทธิพล และการเคลื่อนไหวของกลุ่มก่อความไม่สงบในหมู่บ้านได้ รวมทั้งยังไม่เชื่อมั่นต่อมาตรการเจ้าหน้าที่รัฐในการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในหมู่บ้าน

วีระวุธ ชัยชนะมงคล (2550: 12-17) ได้ศึกษาเรื่องยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ขององค์การปลดปล่อยอิสราปารัฐปัตตานี พบว่า ขบวนการพูโลได้นำยุทธศาสตร์มวลชนปฏิบัติมาใช้ในการต่อสู้ ซึ่งดำเนินการทั้งทางการเมืองและการทหาร มาตั้งแต่ พ.ศ. 2511 ถึงปัจจุบัน กลยุทธ์หลักที่ขบวนการใช้ในการต่อสู้คือ การรบบแบบกองโจรและการก่อการร้าย การถดถอยทางอุดมการณ์ทำให้ขบวนการพูโลเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มพูโลเก่าและพูโลใหม่ โดยทุกกลุ่มเป็นอิสระไม่ขึ้นการบังคับบัญชาต่อกัน ได้รับการสนับสนุนจากต่างประเทศและการดำเนินการทางการเมืองของฝ่ายรัฐบาล เป็นปัจจัยหลักที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของขบวนการพูโล

สงคราม ชื่นบาน (2551: 14) ได้ศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการดำเนินชีวิต ทัศนคติ ความเชื่อ

ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของไทยมุสลิมแตกต่างไปจากไทยพุทธที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นเดียวกัน ผู้นำในท้องถิ่นซึ่งเป็นกลุ่มผู้สูญเสียอำนาจและผลประโยชน์ในทางการเมืองและการปกครอง ได้นำเอาความแตกต่างดังกล่าวมาปลุกระดมเพื่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างประชาชนและรัฐ หรือระหว่างประชาชนและประชาชนด้วยกันเอง การปลุกระดมจึงเป็นวิธีการที่ถูกนำมาใช้จนกลายเป็นปัญหาขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัญหาเหล่านี้ ได้แก่ ปัญหาทางด้านสังคม ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และปัญหาทางการเมือง

ปริญญา อุดมทรัพย์ และคณะ (2549: 18-23) ได้เสนอแนะว่าแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหাজังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีโอกาสได้มีส่วนร่วมในการนำเสนอปัญหาของตนเอง รวมทั้งควรได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน โดยหวังว่าจะนำไปสู่การพัฒนานโยบายรัฐบาลที่เหมาะสม รวมทั้งจะได้มีโอกาสใช้ปัญหาของชาวบ้าน เป็นโจทย์ เป็นคำถามในการพัฒนางานวิจัยเพื่อศึกษาปัญหাজังหวัดชายแดนภาคใต้ จากแนวคิดดังกล่าวระหว่างวันที่ 22 มกราคม - 24 มีนาคม 2545 ได้มีการจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อนำเสนอปัญหาในพื้นที่ของตนเอง รวมทั้งสาเหตุและแนวทางแก้ไขในการจัดเวทีชาวบ้านผู้เข้าร่วมจะประกอบด้วย ชาวบ้านทั้งพุทธ มุสลิม ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ของจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส รวม 9 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอสายบุรี อำเภอเมืองปัตตานี อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี อำเภอเบตง อำเภอบันนังสตา อำเภอรามัน จังหวัดยะลา อำเภอดากู อำเภอบาเจาะ อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส เป็นเวทีชาวบ้านระดับอำเภอ 9 ครั้ง ระดับกลุ่มอำเภอ 3 ครั้ง และระดับกลุ่ม 3 จังหวัด 1 ครั้ง รวม 13 ครั้ง มีชาวบ้านเข้าร่วมทั้งสิ้น 589 คนผลการศึกษาจากการจัดเวทีชาวบ้านสรุปได้ว่า ปัญหาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบไปด้วยปัญหาในหลาย ๆ ด้าน ทั้งปัญหาความยากจน การว่างงาน ผลผลิตทางการเกษตรราคาตกต่ำ ปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับท้องถิ่น ปัญหาแหล่งอบายมุข ยาเสพติด ความแตกแยกในชุมชน ปัญหาเจ้าหน้าที่รัฐทุจริตคอร์รัปชัน เลิกปฏิบัติ และไม่เข้าใจชุมชน ที่รับผิดชอบ ปัญหาความไม่สงบเรียบร้อย ปัญหานโยบายรัฐไม่สอดคล้องกับท้องถิ่น สำหรับปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนนั้น เป็นการแก้ปัญหาก็ปรากฏการณ์ของปัญหาแต่ไม่ได้ค้นหาสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาทำให้การแก้ปัญหาไม่ประสบความสำเร็จ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ได้ถูกส่งสมมูลละลาย ทำให้เกิดปัญหาใหม่ เพิ่มปัญหาเก่าที่ยากต่อการแก้ไข รวมทั้งมีความพยายามที่จะไม่ยอมรับว่ามีปัญหา เป็นสภาพปกติเหมือนกับพื้นที่อื่น ๆ ทั้งประเทศ ทำให้ปัญหาเหล่านี้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ถูกนำไปใช้เป็นเงื่อนไขของการก่อเหตุการณ์ความไม่สงบเรียบร้อยที่รุนแรง ยืดเยื้อยาวนาน ก่อให้เกิดความสูญเสียและผลกระทบด้านต่างๆ ต่อประชาชนในพื้นที่มากที่สุด

ปิยนาค บุนนาค (2549: 22-29) ศึกษาเรื่องนโยบายการปกครองของรัฐบาลไทยต่อชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2475 จนถึง พ.ศ. 2516 พบว่า รัฐบาลไทยตระหนักถึงปัญหาของจังหวัดชายแดนภาคใต้มาโดยตลอด นับตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบันสำหรับในระหว่าง พ.ศ. 2475 – 2516 นั้น แม้รัฐบาลจะประกาศใช้นโยบายหลักเหมือนกันทั่วประเทศแต่ในส่วนของจังหวัดชายแดนภาคใต้จะตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจขึ้น เพื่อปรับนโยบายหลักให้เข้ากับสภาพบุคคลและพื้นที่ ทั้งในด้านการปกครอง การศึกษา การสาธารณสุข และอื่น ๆ บางนโยบายรัฐบาลก็กำหนดขึ้นใช้เฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพิเศษ แม้กระนั้นรัฐบาลบางสมัยกระทำการประหนึ่งบีบบังคับชาวไทยมุสลิมโดยไม่คำนึงความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรม จึงก่อให้เกิดความไม่พอใจต่อรัฐบาลไทยในหมู่ชาวไทยมุสลิม เป็นโอกาสให้บุคคลบางกลุ่มถือเป็นข้ออ้างเข้าแทรกแซงซึ่งก่อให้เกิดปัญหาเป็นผลกระทบต่อเสถียรภาพความมั่นคงของประเทศ รัฐบาลมีนโยบายในการปกครองชาวไทยในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพิเศษตามภูมิหลังทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี และศาสนา ปัญหาที่เกิดขึ้นมิได้อยู่ที่นโยบายของรัฐบาลเพียงเท่านั้น แต่อยู่ที่ข้าราชการของรัฐผู้นำนโยบายไปปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอด้วยเช่นกัน

ลีลาภรณ์ บัวสาย (2549: 10-11) ได้รวบรวมงานวิจัยจากหลาย ๆ โครงการของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว,) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับชุมชน ผลจากการสังเคราะห์งานวิจัยต่าง ๆ เหล่านั้น พบว่า ชุมชนท้องถิ่นไทยมีศักยภาพเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทำให้คนในชุมชนท้องถิ่นนั้นอยู่รอดและเติบโตโดยไม่ต้องพึ่งพารัฐมากนัก ความสามารถของท้องถิ่นในการปรับตัวและพัฒนาได้นั้น ไม่ใช่เหตุบังเอิญแต่เป็นเพราะในท้องถิ่นนั้นมีฐานของพลังที่ทำให้ท้องถิ่นนั้นสามารถจัดการตัวเองได้ และหาความสมดุลพอดีของท้องถิ่นได้ด้วย ฐานที่สำคัญของพลังท้องถิ่นประกอบด้วย 4 ฐานที่สำคัญ คือ 1) ฐานทรัพยากร 2) เครือข่ายทางสังคม 3) ระบบความรู้ และ 4) วัฒนธรรมและความเชื่อ ซึ่งชุมชนใดที่องค์ประกอบทั้ง 4 นี้ ยังมีความแข็งแกร่งอยู่ พลังของท้องถิ่นนั้นย่อมมีอยู่สูงด้วยเช่นกัน

สถิต แสงศรี (2549: 48) ได้ทำการศึกษาความแตกต่างในการใช้ภาษาของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ผลการวิจัยพบว่าภาษาพูดของไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ภาษามลายูท้องถิ่น การที่ไทยพุทธและไทยมุสลิมร่วมอยู่ในสังคมเดียวกัน แต่ใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารต่างกัน ภาษาจึงกลายเป็นปัจจัยทำให้เกิดปัญหา เนื่องจากไทยมุสลิมเป็นชนกลุ่มใหญ่ แต่เป็นกลุ่มที่ไม่มีความรู้และความเข้าใจภาษาไทย การที่ทางราชการใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารกับประชาชนก่อให้เกิดปัญหา เพราะไทยมุสลิมไม่เข้าใจจุดมุ่งหมายของทางราชการ จึงไม่นิยมเรียนภาษาไทย

การที่คนไทยมุสลิมไม่นิยมเรียนภาษาไทยจึงเป็นเหตุให้เกิดความไม่รู้และไม่เข้าใจภาษาไทย ประกอบกับไทยมุสลิมเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่ใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน ปรากฏว่าประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่พูดภาษามลายูในชีวิตประจำวันมีอยู่ถึงร้อยละ 81.73 และมีผู้ที่พูดภาษาไทยไม่ได้เลย มีอยู่ถึงร้อยละ 55.93 ของจำนวนประชากรทั้งหมด (ศูนย์วิจัยการศึกษา จังหวัดปัตตานี, 2551) แสดงให้เห็นว่า ไทยมุสลิมที่มีความรู้และเข้าใจภาษาไทยได้ดีมีจำนวนน้อย จากการที่คนไทยมุสลิมพูดภาษาไทยไม่ได้ ทำให้สูญเสียโอกาสในการเรียนรู้ภาษาไทย และมีส่วนทำให้การแปลเจตนาของทางราชการและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริง

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2549: 65-72) ได้ศึกษารูปแบบความแตกต่างทางด้านศาสนา ผลการศึกษาพบว่า ศาสนาอิสลามมีลักษณะแตกต่างไปจากศาสนาอื่นๆ อยู่หลายประการ ประการที่สำคัญคือเป็นศาสนาที่มีบทกำหนดความเชื่อและการปฏิบัติเกือบทุกแง่มุมที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของผู้นับถือคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งถือว่าเป็นที่รวมคำตรัสของพระเจ้า มีคัมภีร์สอนที่เกี่ยวกับโลกหน้าและโลกนี้อย่างสมบูรณ์ สรุปแล้วแทบจะเรียกได้ว่าไม่มีพฤติกรรมใด หรือแนวความคิดใดของมนุษย์ที่จะพ้นขอบข่ายของศาสนาอิสลามเป็นการแสดงให้เห็นว่า ศาสนาอิสลามได้หล่อหลอมกำหนดรูปแบบแห่งพฤติกรรมของมุสลิมไว้อย่างมั่นคง

ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของศาสนาอิสลาม ได้สร้างเอกลักษณ์ของมุสลิมขึ้น เห็นได้อย่างเด่นชัด ได้แก่ การไม่เข้าร่วมพิธีกรรมในศาสนาอื่น เนื่องจากมุสลิมจะต้องมีความเชื่อมั่นศรัทธาว่า พระองค์อัลลอฮ์ (ซุบหฺ) เป็นพระเจ้าเพียงพระองค์เดียว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าลักษณะทางสังคมของมุสลิมเป็นสังคมปิด จะทำให้ผสมกลมกลืนกับสังคมอื่น ได้ยาก หากเรื่องนั้นไม่สอดคล้องกับข้อบัญญัติทางศาสนา มุสลิมที่มีศรัทธาแก่กล้าจะไม่ยอมรับวัฒนธรรมอื่นที่ขัดกับหลักศาสนา เพราะมุสลิมถือว่า ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของศาสนา การคบค้าสมาคมจึงมักจะจำกัดขอบเขตอยู่ในกลุ่มด้วยกันเอง

อีกประการหนึ่ง ปัญหาที่เกี่ยวกับศาสนามีสาเหตุมาจาก ผู้นำทางศาสนาบางคนใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือหาผลประโยชน์ ไม่สั่งสอนหลักที่ถูกต้องหรือแก่นแท้ของศาสนาแก่ชาวมุสลิม ปิดบังหลักศาสนาที่แท้จริง บิดเบือนหลักศาสนาเพื่อผลประโยชน์ของตน การกระทำในลักษณะดังกล่าว นั้นเป็นเหตุให้มีการเผยแพร่ศาสนาผิดไปจากความเป็นจริง ผู้นำศาสนาที่ไม่มีความซื่อสัตย์สุจริตบางคนใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ ประกอบกับมุสลิมบางคนมีความเห็นว่าการรู้เรื่องศาสนาอื่นเป็นบาป จึงไม่สนใจหลักธรรมของศาสนาอื่น และมีความรังเกียจผู้ที่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลาม เพราะถือว่าเป็นคนนอกศาสนา

การที่ไทยพุทธและไทยมุสลิมอยู่อาศัยในพื้นที่เดียวกัน ต่างฝ่ายต่างมีรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดประพฤติหรือปฏิบัติในสิ่งที่แตกต่างออกไปจึงก่อให้เกิดความเข้าใจผิด และความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน การอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจผิดและความหวาดระแวงนี้ ไม่ว่าจะป็นประชาชนกับประชาชน หรือประชาชนกับรัฐ ล้วนแล้วแต่ทำให้จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ล่อแหลมต่อความมั่นคงของประเทศ

อุทัย หิรัญโต (2549: 120-128) ได้ศึกษาปัญหาทางด้านการเมืองที่มีผลกระทบต่อ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ปัญหาทางด้านการเมืองของไทยมุสลิมเป็นปัญหาที่มีสาเหตุสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยการยกเลิกระบบที่เจ้าเมืองมีอำนาจปกครองอย่างเด็ดขาดอันเป็นเหตุให้ผู้สูญเสียอำนาจ และผลประโยชน์เกิดความไม่พอใจ จึงยุยงให้ประชาชนต่อต้านระบบการปกครองด้วยการอาศัยศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ วัตถุประสงค์ที่แท้จริงคือ ต้องการแบ่งแยกจังหวัดชายแดนภาคใต้ออกเป็นรัฐอิสระเพื่อปกครองตนเอง ผู้สูญเสียอำนาจและผลประโยชน์ได้รวมตัวกันขึ้นเป็นขบวนการโจรก่อการร้าย แบ่งแยกดินแดน ทำการเคลื่อนไหวในเขตพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาสและสงขลาบางส่วน พยายามขยายอิทธิพลและหิบบกปัญหาข้อผิดพลาดต่างๆ ขึ้นมา โฆษณาชวนเชื่อเพื่อให้ไทยมุสลิมเกิดความเข้าใจผิด

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มต่างๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดขึ้นต่อเนื่องกันมากตั้งแต่ปี พ.ศ. 2445 จนถึงปัจจุบัน มีการสืบทอดอำนาจและเปลี่ยนแปลงวิธีการเคลื่อนไหวแตกต่างออกไปจากเดิม มีการรวมกลุ่มเข้าด้วยกันเป็นขบวนการโจรก่อการร้ายแบ่งแยกดินแดน การเคลื่อนไหวแต่ละครั้งจะใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ เช่น การก่อวินาศกรรม วางระเบิด เผาโรงเรียน ฆ่าครู ฆ่าตำรวจ ทหาร ประชาชน จับครูเป็นตัวประกัน จับตัวเรียกค่าไถ่ และส่งจดหมายข่มขู่ เรียกค่าคุ้มครอง เป็นต้น

การเคลื่อนไหวของขบวนการต่างๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังคงดำเนินการทางการเมือง โดยนำเอาความแตกต่างในด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์มาเป็นจุดชี้้นำ ปลุกกระดมด้วยการ โฆษณาชวนเชื่อให้ไทยมุสลิมหลงผิดแล้วต่อต้านนโยบายการปกครองของรัฐบาล ขณะเดียวกันก็ปฏิบัติการก่อการร้ายด้วยการก่อวินาศกรรมและก่อความสงบสุขของประชาชนในพื้นที่ สร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นระหว่างประชาชนกับรัฐ และระหว่างประชาชนต่อประชาชนด้วยกันเอง ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการบริหารราชการแผ่นดิน จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงอยู่ในภาวะที่ล่อแหลมด้วยปัญหาการเมือง และมีผลกระทบต่อความมั่นคงและของชาติ

ชูศักดิ์ อินทร์รักษ์ และคณะ (2548: 421-433) ศึกษาเรื่องรูปแบบและยุทธศาสตร์การจัดการสังคมสมบูรณ์แบบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า รูปแบบของการจัดการสังคมสมบูรณ์แบบต้องมีองค์ประกอบดังนี้ 1) ผู้นำที่มีประสิทธิภาพ 2) ชุมชนมีอุดมการณ์ แนวคิด และหลักการ 3) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน 4) มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน 5) มีการพัฒนาอาชีพ และ 6) มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาหมู่บ้าน ประกอบด้วย 1) ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาศักยภาพคนและสังคม 2) ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการแก้ไขปัญหาและร่วมพัฒนา และ 4) ยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการ ซึ่งรูปแบบและยุทธศาสตร์เหล่านี้จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งและสามารถที่จะพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าเป็นสังคมสมบูรณ์แบบ

มานพ จิตต์ภูษา (2548: 51) ได้ศึกษาปัญหาด้านเศรษฐกิจของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างเศรษฐกิจโดยทั่วไปของจังหวัดชายแดนภาคใต้ พึ่งการเกษตรเป็นหลัก ประชาชนมีอาชีพหลักคือ การทำสวนยาง การประมง และการทำนา สำหรับอาชีพการทำสวนยางพาราเป็นอาชีพที่สำคัญที่สุด ฐานะของประชาชนขึ้นอยู่กับรายได้จากการทำสวนยางพาราเป็นสำคัญ การที่ประชาชนมีอาชีพหลักในการทำสวนยางพารา เป็นการชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างการผลิตมีฐานแคบ ขาดการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมและการพาณิชย์ นอกจากนั้นประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งได้แก่ ไทยมุสลิมยังมีฐานะยากจน เนื่องจากประสบปัญหาการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรเกษตรกรจำนวนมากไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ส่วนการประมงก็เป็นการประมงขนาดเล็กประสบปัญหา ความเสื่อมโทรมของการประมงในอ่าวไทย และปริมาณสัตว์น้ำมีจำนวนลดน้อยลง การตลาดต้องอาศัยต่างประเทศเป็นสำคัญอีกด้วย กลไกด้านราคาและการซื้อขายขึ้นจึงตกอยู่ในมือของเอกชนบางกลุ่ม ทำให้ผู้ผลิตถูกกดราคาโดยพ่อค้าคนกลาง

กิตติ รัตนฉายา (2547: 81-97) ได้ศึกษาปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธ และชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม มีลักษณะทางลบมากกว่าทางบวกซึ่งเกิดจากสาเหตุ 2 ประการ คือ 1. ความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน 2. ความหวาดระแวงสงสัยซึ่งกันและกัน

สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคใต้ (2547: 70-74) ได้รวบรวมข้อมูลการพัฒนาตามยุทธศาสตร์การพัฒนภาคใต้ พบว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) ได้จัดทำขึ้นภายใต้สถานการณ์การเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ มีเป้าหมายหลักในการขจัดความขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานด้านการดำรงชีวิตและยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนไม่ให้ต่ำกว่าเกณฑ์พื้นฐานและมีกรอบยุทธศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์การพัฒนภาคใต้ โดย

โครงการส่วนใหญ่เป็นโครงการด้านการพัฒนาอาชีพและรายได้ ซึ่งควรพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความเจริญทัดเทียมกับพื้นที่ส่วนอื่นของประเทศบนพื้นฐานของความสอดคล้องกับความต้องการประชาชนในท้องถิ่น เพื่อขจัดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการพัฒนาและปัญหาความหวาดระแวงของประชาชนที่มีส่วนเชื่อมโยงกับปัญหาความมั่นคงในพื้นที่

กองวิจัยและพัฒนา สำนักงานแผนงานและงบประมาณ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (2544) ได้ศึกษาเรื่องการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามมาตรการในการป้องกันแก้ไขปัญหาการเกิด ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่สามารถแก้ ปัญหาเชิงเดี่ยวจากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งได้เพียงหน่วยงานเดียว เพราะสภาพปัญหาใน จังหวัดเหล่านั้นมีรูปแบบปัญหาเชิงซ้อนแตกต่างไปจากภาคอื่น ทั้งสภาพพื้นที่ สังคม วัฒนธรรม และศาสนา เป็นต้น ดังนั้น การศึกษาถึงการปฏิบัติตามแนวทาง มาตรการ หรือโครงการต่างๆ ที่ กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่รับผิดชอบพื้นที่สถานีตำรวจที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ปฏิบัติตามจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการป้องกันและแก้ไขปัญหาใน ภาพรวม (macro) ของปัญหาในระดับชาติเท่านั้น

สุรินทร์ พิศสุวรรณ (2543: 71-76) ได้ทำการศึกษาศานการณ์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมของศาสนาอิสลามมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมโดยทั่วไป เนื่องจาก วัฒนธรรมอิสลามเป็นวัฒนธรรมที่มาจากทบบัญญัติของศาสนาโดยตรง ด้วยเหตุนี้หลักการปฏิบัติ อันเป็นรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิต จึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์อยู่กับศาสนาและเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ไม่ว่าจะ เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่นๆ หรือค่านิยมของบุคคลในสังคม

การที่ไทยมุสลิมมีรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตแนบแน่นอยู่กับขนบธรรมเนียมประเพณี และ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องอยู่กับศาสนา จึงปรากฏว่าไทยมุสลิมถือเอา ขนบธรรมเนียมประเพณีและ วัฒนธรรมเป็นเรื่องสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเรื่องศาสนา ปัญหาความขัดแย้งในเรื่องวัฒนธรรมจึง เกิดขึ้น ส่วนใหญ่จะเกิดจากข้าราชการที่ปฏิบัติงานประจำอยู่ในพื้นที่ โดยเฉพาะข้าราชการที่ย้ายไป จากส่วนกลางและเป็นไทยพุทธที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในภาษา ศาสนา และขนบธรรมเนียม ประเพณีของไทยมุสลิม ข้าราชการจึงเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญเนื่องจากมีความใกล้ชิดกับ ประชาชน ถ้าหากไม่ประพฤติปฏิบัติตนด้วยความระมัดระวัง อาจหลงผิดกระทำบางสิ่งๆ ที่ขัดต่อ หลักการปฏิบัติของทางศาสนา แม้ว่าจะเป็นการกระทำด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ก็มีส่วนที่จะ นำไปสู่ความเข้าใจผิด ทำให้ไทยมุสลิมเข้าใจว่า พวกเขาถูกกีดกัน บางครั้งการกระทำนั้นอาจถูก เข้าใจผิดว่า เป็นการมุ่งเน้นเพื่อจะผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ความเข้าใจผิดในลักษณะเช่นนี้ ล้วนแต่นำไปสู่ความขัดแย้ง กลายเป็นปัญหาที่มีความล่อแหลมทั้งในด้านการเมืองและการปกครอง

อย่างไรก็ดี สภาพสังคมโดยทั่วไปของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการยากถ้าจะแยกขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่างที่สืบเนื่องมาจากการปฏิบัติทางศาสนาออกจากกัน แต่ลักษณะโดยทั่วไปของชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ ไม่ได้แตกต่างกันจนต้องกลายเป็นปัญหาแต่อย่างใด ความจริงไทยมุสลิมก็เหมือนกับคนต่างวัฒนธรรมกลุ่มอื่นๆ ที่ต้องการจะรักษาวัฒนธรรมของตนไว้ เนื่องจากเกรงว่ารัฐบาลจะดำเนินนโยบายเพื่อผสมกลมกลืนให้พวกตนสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั่นเอง

วิชาญ สุขสง (2540: 22-25) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันปราบปรามการก่อการร้ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามการก่อการร้ายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่ในระดับต่ำ โดยประชาชนที่มีรายได้ต่างกันมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการก่อการร้ายแตกต่างกัน ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีส่วนร่วมในการป้องกันปราบปรามการก่อการร้ายไม่แตกต่างกัน ประชาชนสถานภาพทางสังคมต่างกันมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการก่อการร้ายแตกต่างกัน ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีการเคลื่อนไหวของผู้ก่อการร้ายเป็นประจำมีส่วนร่วมในการป้องกันปราบปรามการก่อการร้ายแตกต่างกัน จากประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีการเคลื่อนไหวของผู้ก่อการร้ายนานๆ ครั้ง

อิมรอน มะลูลีม (2538) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศไทย กรณีศึกษากลุ่มมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า มุสลิมในจังหวัดภาคใต้ มีความแตกต่างจากมุสลิมในภาคอื่นของประเทศไทย ในด้านชาติกำเนิด การตั้งหลักแหล่ง ความเอาใจจริงเอาใจในการปฏิบัติศาสนา โครงสร้างของสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้แตกต่างจากภาคอื่น ๆ ก็คือประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม พวกเขาไม่ชอบใช้ภาษาไทย อุปสรรคเรื่องภาษาก่อให้เกิดความแตกแยกระหว่างชาวไทยมุสลิมกับผู้ที่ไม่ใช่มุสลิม อุปสรรคเรื่องภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม และอุดมการณ์ได้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนสองกลุ่ม ตลอดจนระหว่างชาวบ้านที่เป็นมุสลิมกับข้าราชการที่เป็นไทยพุทธ จึงมีปัญหาถกกันบ่อยๆ ดังเช่นในปัจจุบันปัญหาดังกล่าวยังคงมีอยู่สาเหตุของความขัดแย้ง คือ ปัญหาเรื่องเอกลักษณ์สภาพทางจิตวิทยา ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาเรื่องเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ ปัญหาทางการเมือง และปัญหาทางด้านการปกครอง

รัชนี กัลป์ยามคุณาวุฒิ (2533) ได้สำรวจเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่าง พ.ศ. 2521-2532 จำนวน 97 เรื่อง พบว่าในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐบาลได้พยายามปรับตัวโดยการสร้างนโยบายและมาตรการเพื่อผ่อนคลายและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น แต่จากการที่เกิดกลุ่มสร้างความไม่สงบในพื้นที่ ที่น่าใจหายทางด้านการเมือง การ

ปกครอง เศรษฐกิจ สังคม มาสร้าง ความขัดแย้งระส่ำระสายในพื้นที่ การปรับตัวเพื่อแก้ไขปัญหาของรัฐทำให้ปัญหาคลี่คลายลงไปบ้างดังเช่น นโยบาย 66/2523 ทำให้ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ลดลงจนแทบจะหมดไป การติดต่อร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการปราบปรามโจรคอมมิวนิสต์มลายา (จคม,) ก็ทำให้กลุ่ม จคม, ยุติการปฏิบัติการในป่าวางอาวุธออกมาร่วมพัฒนาชาติไทย การระดมให้การศึกษาและประชาสัมพันธ์ผ่านทางผู้นำศาสนา เช่น โครงการประสานสัมพันธ์ผู้นำศาสนาอิสลาม ทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับความรู้ รับทราบข่าวสารที่แท้จริง มีความเข้าใจนโยบายการพัฒนาพื้นที่ด้านต่าง ๆ นโยบายและมาตรการเหล่านี้ สามารถลดปัญหาที่สั่งสมมานานได้พอสมควร ยกเว้นทางด้านเศรษฐกิจ

เจริญจิตต์ ณ สงขลา (2530: 19-22) ได้ศึกษาโครงสร้างทางเศรษฐกิจของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากผลการวิจัยพบว่า ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ คือ ปัญหาความยากจน โดยเฉพาะชาวไทยมุสลิม ปัญหาการว่างงาน ปัญหาที่ดินทำกินเพื่อการเกษตรน้อย และขาดที่ดินทำกิน ขาดความรู้ในการพัฒนาอาชีพ ปัญหาแรงงาน คือ ไม่สามารถใช้แรงงานอย่างเต็มที่ในขบวนการผลิตหลักคือสวนยางพารา การประมง การทำนา

นอกจากปัญหาเกี่ยวกับการลงทุนและการดำเนินกิจการซึ่งเป็นเรื่องของอาชีพแล้ว การคมนาคมก็เป็นเรื่องที่มีความสำคัญไม่น้อย กล่าวโดยทั่วไปแล้วในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แม้จะมีทางหลวงแผ่นดินและทางรถไฟใช้ได้สะดวกพอสมควร ก็ยังมีทางคมนาคมไม่ทั่วถึงทุกอำเภอ รถยนต์ไม่สามารถจะวิ่งเข้าไปรับสินค้าในหมู่บ้านได้อย่างทั่วถึงนั้นทำให้ราษฎรไม่สามารถส่งผลผลิตไปขายในตลาดได้ ประกอบกับการที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีเขตแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ทะเลอันดามัน และอ่าวไทย ทำให้สะดวกแก่การลักลอบส่งข้าว แร่ และยางพาราออกนอกประเทศ ลักษณะดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจและส่งผลกระทบต่อการลงทุน

อนึ่งการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว ทำให้สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยมุสลิม ประสบกับความยากจน ประกอบกับไม่มีการลงทุนดำเนินกิจการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ขาดการออมทรัพย์ซึ่งมีความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจ และขาดความรู้วิธีการทำการเกษตรที่ทันสมัยทำให้รายได้ของประชาชนอยู่ในระดับต่ำ จึงไม่สามารถพัฒนาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการและคณะ (2526) ได้ศึกษาเรื่องการปกครองท้องถิ่นที่ต่างวัฒนธรรม สถานการณ์ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สรุปว่าการที่สถานการณ์เลวร้ายในปี พ.ศ. 2518 คลี่คลายขึ้นในปี 2525-2526 นั้น เพราะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและสอดคล้องกันทั้งด้านการปราบปรามและพัฒนา การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องกับต่างประเทศ การปรับปรุงการประชาสัมพันธ์ การจัดการโครงการพัฒนาและเข้าถึงประชาชน การสร้างความเข้าใจอันดีกับผู้นำศาสนา การปราบปรามกลุ่มโจรหลัก คือ ขจก. และ ผกค. อย่าง

จริงจังและต่อเนื่อง และที่สำคัญคือข้าราชการได้เปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรมมาทำงานร่วมกับประชาชนและเสียสละมากขึ้น โดยคาดหวังว่าจะมีแรงผลักดันที่ดีขึ้นไปอีก ปัญหาสำคัญคือความไม่แน่นอนในนโยบายหรือความขัดแย้งของผู้บริหารราชการ โดยเหตุผลทางการเมือง

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดได้สะท้อนสาเหตุสำคัญของปัญหาของสถานการณ์ความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมาได้จากหลากหลายประเด็น ทั้งที่สืบอันเนื่องมาจากเหตุผลทางจิตวิทยา เช่น ความไม่เข้าใจกันด้วยความแตกต่างทางขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ ภาษา การนิยมเรียนศาสนามากกว่าการส่งเสริมให้มีการเรียนภาษาไทย รวมทั้งปัญหาจากข้าราชการที่ปฏิบัติงานประจำในพื้นที่ซึ่งขาดความเข้าใจในภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ตลอดจนความหวาดระแวงสงสัย ปัญหาเศรษฐกิจ รายได้ต่อหัวต่ำ การถูกกดราคาโดยพ่อค้าคนกลางอย่างไม่เป็นธรรม ปัญหาสังคม อันเนื่องมาจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การขาดการศึกษาและการจัดการศึกษาที่ไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ปัญหาความยากจน การว่างงาน ยาเสพติด การเคลื่อนย้ายประชากรออกนอกพื้นที่ ปัญหาการคมนาคมที่ยังไม่ทั่วถึงในทุกพื้นที่ ปัญหาการเมือง การปกครองอันเนื่องมาจากผู้สูญเสียอำนาจและผลประโยชน์ การเลือกปฏิบัติ ปัญหาการทุจริต คอร์รัปชัน และการพยายามเบี่ยงเบนประวัติศาสตร์เพื่อก่อให้เกิดความขัดแย้ง เป็นต้น อีกทั้งยังสะท้อนแง่บวกให้เห็นภาพความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น งานวิจัยของ บุษบงศ์ ชัยเจริญวัฒนะและคณะ ที่พบว่าปี 2547 มีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นจากปี 2543 ถึงร้อยละ 2.1 พบว่ามีความเหนียวแน่นทางสังคมในการรวมกลุ่มคน สืบลำดับ บัวสาย พบว่าพื้นที่ชายแดนไทยมีฐานทรัพยากร เครือข่ายสังคม ระบบความรู้ ความเชื่อและวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง นอกจากนี้จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังสามารถสะท้อนมาตรการในการรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เคยได้ผลซึ่งมิใช่เพียงแต่เน้นปราบปรามโจรผู้ร้ายแต่มีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม และสร้างความเข้มแข็งให้กับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง ควบคู่กับการขจัดปัญหาที่เป็นเงื่อนไขต่างๆ ทั้งปัญหาทางสังคมจิตวิทยา ปัญหายาเสพติดและปัญหาสังคมอื่นๆ

สำหรับในเขตพื้นที่ อำเภอมะนัง จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่รอยต่อของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเคยได้รับผลกระทบจากปัญหาภัยก่อการร้ายดังกล่าวในปี พ.ศ. 2548 และเกิดผลกระทบต่อพี่น้องประชาชนในเขตอำเภอมะนัง จังหวัดสงขลา แม้ว่าหลายฝ่ายอาจมองว่าเป็นการกระทำที่หวังผลทางจิตวิทยาในการลดความน่าเชื่อถือของรัฐบาลหรือโจมตีเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรืออาจเป็นเป้าหมายเชิงสัญลักษณ์ที่สำคัญของการต่อต้านอำนาจรัฐในบริบทของการต่อสู้การเมือง เพื่ออัตลักษณ์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (อิสระนิวัต, 2551) แต่ผลกระทบที่แท้จริงทั้งทางจิตวิทยา สังคมวิทยา เศรษฐกิจที่ซบเซา กลับส่งผลกระทบต่อประชาชนผู้บริโภค หลายคนตกเป็นเหยื่อของความ

รุนแรง หลายคนต้องบาดเจ็บ พิจาร ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาดังกล่าว น่าจะมีทางออกและมีแนวทางป้องกัน หากประชาชนในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ ครู นักเรียน นักศึกษา ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป ทุกฝ่ายเข้าใจปัญหาและร่วมมือกันยับยั้งป้องกัน รวมทั้งช่วยกันเป็นหูเป็นตา ให้ข้อมูลข่าวสารแก่เจ้าหน้าที่บ้านเมือง เพื่อมิให้ผู้ไม่หวังดีจากสถานการณ์ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เข้ามาก่อปัญหาความวุ่นวายในพื้นที่ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าหากได้ศึกษาวิจัยในประเด็นปัญหานี้ น่าจะช่วยกระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัว และเกิดความเข้าใจ รวมทั้งค้นหาแนวทางในการป้องกันตนเองเพื่อลดสถานะเสี่ยง ซึ่งจะเป็นพลังมวลชนที่สำคัญ อันจะช่วยยับยั้งสถานการณ์ความขัดแย้งจาก 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อีกทางหนึ่ง

